

بررسی ساختار کلی کتاب فارسی دوم

نمای کلی کتاب فارسی مهارت‌های خوانداری

نام فصل	شماره درس	عناوین درس‌ها	واژه‌سازی	بیاموز و بگو	فعالیت‌های هر درس
ستایش	—	بهترین سرآغاز (نظامی)	—	—	—
(۱) نهادها	۱	کتابخانه کلاس ما بخوان و حفظ کن: یار مهربان (عباس یمنی شریف)	گسترش واژگان در حیطه خواندنی‌ها —	ترکیب کلمات مختم به (ه) یا (ی) (نکره)	نگاه کن و بگو درست، نادرست
	۲	مسجد محله ما بخوان و بیندیش: چغندر پریکت	آموزش غیرمستقیم ساختن صفت مشتق با پیشوند (با)	آموزش صداهای مختلف نشانه (و) در کلمات و ترکیب‌ها	واژه‌سازی بیاموز و بگو بازی/ نمایش
(۲) بهداشت	۳	خرس کوچولو حکایت: راه سلامتی بخوان و حفظ کن: ستاره	گسترش واژگان وصف‌سازی با پیشوند (بی)	کاربرد نشانه نقطه پایان جمله و نشانه پرسشی (?)	نگاه کن و بگو درست، نادرست
	۴	مدرسه خرگوش‌ها بخوان و بیندیش: تمیزباش و عزیزباش	— مترادف‌ها	آموزش تفاوت خواندن و نوشتن تنوین در کلماتی نظیر لطفاً، مثلاً و...	واژه‌سازی بیاموز و بگو کتاب‌خوانی/ بازی
(۳) اخلاق فردی و اجتماعی	۵	چوپان درست‌کار بخوان و حفظ کن: احوال‌پرسی (محمود کیانوش)	واژگان مخالف و متضاد —	آموزش علامت جمع (ها)	درست، نادرست
	۶	کوشا و نوشا — حکایت: خوش اخلاقی	کلمات مشترک (هم خانواده)	تفاوت صدای h و e (— و ه)	گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو
	۷	دوستان ما بخوان و بیندیش: مورچه اشک‌ریزان...	گسترش واژگان «فروش» در حیطه مشاغل	ضمایر اشاره (این) و (آن)	پیدا کن و بگو بازی و نمایش کتاب‌خوانی

از همه مهربان‌تر بخوان و حفظ کن: مثل یک رنگین کمان حکایت: همکاری زیارت بخوان و بیندیش: کی بود؟ کی بود؟	۸ ۹	(۴) دینی
گسترش واژگان از طریق تداعی (بستگان) اسم‌های غیر ساده	می	تشخیص کلمات مخنوم به الف مقصوره (کبری، حتی و...)
درست و نادرست گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو پیدا کن و بگو بازی/نمایش / کتاب خوانی	درست و نادرست گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو پیدا کن و بگو فکر کن و بگو بازی/نمایش / کتاب خوانی	تبدیل زمان حال به آینده — — قید زمان
— گسترش واژگان از طریق تداعی (هنرمند) — صفت تفضیلی و عالی «تر و ترین»	— — — قید زمان	درست و نادرست گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو پیدا کن و بگو فکر کن و بگو بازی/نمایش / کتاب خوانی
ایران زیبا بخوان و حفظ کن: ای خانه ما برچم بخوان و حفظ کن: با پرستوهای شاد نوروز بخوان و بیندیش: عمو نوروز	۱۳ ۱۴ ۱۵	(۶) ایران من
واژه‌سازی با پسوند «گاه» گسترش واژگان با کلمه‌های «هم نویسه» واژه‌سازی با کلمه کار	جمع بستن کلمات با «ان» شناخت «ی» نسبت نحوه جمع بستن کلمه‌هایی که به (ه) ختم می‌شود. با «ان» و «گان»	درست و نادرست گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو پیدا کن و بگو فکر کن و بگو بازی/نمایش / کتاب خوانی
— صفت‌سازی باوند «نا» گسترش واژگان مربوط به فصول سال	— قید حالت آشنایی با نام آواها	درست و نادرست گوش کن و بگو واژه‌سازی بیاموز و بگو پیدا کن و بگو فکر کن و بگو بازی/نمایش / کتاب خوانی
پرواز قطره حکایت: شیر و موش مثل دانشمندان بخوان و حفظ کن: درخت کاری بخوان و بیندیش: روباه و خروس	۱۶ ۱۷	(۷) طبیعت
نیایش		

براساس برنامه، دو کتاب برای آموزش فارسی در نظر گرفته شده است :

الف) مهارت‌های خوانداری (کتاب فارسی) شامل مهارت‌های شفاهی زبان

ب) مهارت‌های نوشتاری (کتاب کار) شامل مهارت‌های کتبی زبان

این دو کتاب، مهارت‌های زبان‌آموزی را به طور موازی و با آهنگی مناسب، آموزش می‌دهند. اما چرا دو کتاب؟

جدایی دو مقوله کتبی و شفاهی به دلیل ماهیت این دو مهارت و انتخاب رویکردهای متفاوت در آموزش برای هر کدام است و گرنه دو کتاب ارزش آموزشی یکسان دارند. در کتاب «کار» با توجه به انتخاب رویکرد تحلیلی و روش‌های فعالیت محور و فعال در آموزش زبان که تنوع تمرین‌ها و هدفدار بودن آنها را می‌طلبد، محتوای خاصی پیش‌بینی شده که علاوه بر تعمیق آموزش‌های کتاب «فارسی»، می‌کوشد تا آموزش‌ها را تداوم و استمرار بخشد. کتاب «فارسی» نیز با توجه به رویکرد کلی، تکیه بر مهارت‌های شفاهی زبان دارد که ممکن است قرار گرفتن آن در کنار تمرین‌های کتبی، آنها را تحت شعاع قرار دهد و همه می‌دانیم که مهارت‌هایی چون گوش‌دادن، سخن گفتن و خواندن مورد بی‌مهری و کم‌توجهی بوده و نوشتن در صدر زبان‌آموزی قرار گرفته است. تصور والدین نیز از آموزش ابتدایی نوشتن است، بی‌آن که به این نکته اساسی توجه شود که نوشتن آخرین مهارت زبان‌آموزی است.

از طرفی تمرکز تمرین‌های نوشتاری در کتاب «کار» و تمرکز مواد شنیداری، گفتاری و خوانداری در کتاب «فارسی» امکان آموزش سنجیده و متعادل را به معلم و متعلم می‌دهد.

کتاب «فارسی» از هفت فصل در هفت موضوع کلی و اساسی تشکیل شده است. موضوعات عبارت‌اند از : ۱- نهادها، ۲- بهداشت، ۳- اخلاق فردی و اجتماعی، ۴- دینی، ۵- علم و ادب، ۶- ایران من، ۷- طبیعت.

هر فصل ۲ تا ۳ درس دارد که شناور بودن تعداد دروس بستگی به اهمیت موضوع دارد. مجموع درس‌های کتاب، ۱۷ درس است که یک درس از این درس‌ها، درس آزاد است و به منظور مشارکت معلم و دانش‌آموزان، سفید عرضه می‌شود.

در پایان هر فصل نیز یک متن به عنوان «بخوان و بیندیش» پیش‌بینی شده است. هفت متن بخوان و بیندیش در هر کتاب، عمدتاً از میان داستان‌ها و افسانه‌هایی برگزیده شده‌اند که دارای جاذبه و کشش فراوانی باشند. این متن‌ها با هدف تقویت مهارت خواندن، ایجاد عادت به مطالعه، افزایش واژگان خوانداری، ایجاد فرصت‌هایی برای هدایت عواطف، احساسات و گسترش دنیای ذهن و روان دانش‌آموزان در پایان هر فصل آمده است که با موضوع درس نیز بی‌ارتباط نیست.

پرسش‌هایی از متن برای این بخش در نظر گرفته شده که به منظور سنجش درک مطلب می‌باشد. گفتن املا، رونویسی و... در این بخش ضرورتی ندارد. کتاب با یک ستایش آغاز شده و به نیایش ختم می‌گردد.

اکنون به تبیین ساختار کلی دو کتاب «فارسی و کار» و ویژگی‌های هر یک می‌پردازیم :

الف) مهارت‌های خوانداری (کتاب فارسی)

عنوان این کتاب «فارسی» است و مهارت شنیدن و سخن گفتن را همراه با خواندن، که هر سه از مهارت‌های شفاهی زبان هستند، زیر پوشش قرار می‌دهد.

در کتاب «فارسی» اهداف اساسی زیر دنبال می‌شود که در راهنمای برنامه درسی نیز آمده است :

۱- توانایی بلندخوانی و صامت‌خوانی

۲- خواندن با لحن و آهنگ مناسب

۳- درک نوشته‌ها و دریافت پیام اصلی آنها

۴- دریافت ارتباط بین بخش‌های مختلف نوشته

۵- به کارگیری کارافزارهای مناسب خواندن

۶- گسترش دایره دید در خواندن

۷- پرورش مشاهده و تقویت توانایی خوب دیدن

— **گوش کن و بگو:** فعالیت گوش کن و بگو در تمام پایه‌های دوره ابتدایی مورد توجه قرار گرفته است. این فعالیت، کلاس را با تعامل میان معلم و دانش‌آموز مواجه می‌سازد. توجه، دقت و تمرکز حواس، ارتقای درک شنوایی و مهارت در گفت و شنود از دستاوردهای این فعالیت می‌تواند باشد.

از دیگر اهداف این فعالیت، ارزشیابی میزان درک دانش‌آموز از مطلب متن درس است. با این فعالیت هم معلم در می‌یابد که دانش‌آموز چه میزان محتوا و پیام درس را دریافت کرده است و هم دانش‌آموز به خودارزشیابی دست می‌یابد و مفاهیمی را که دریافت نکرده است از زبان هم کلاسی‌هایش می‌شنود و خلأ اطلاعاتی خود را جبران می‌نماید.

توصیه‌ها:

۱- هنگام پرسش، فرصت فکر کردن و مشورت دانش‌آموزان با همدیگر را فراهم آورید.

۲- دانش‌آموزان را تشویق کنید تا پاسخ‌های خود را در قالب گفتار مبسوط بیان کنند و از پاسخ‌های یک واژه‌ای مانند «بله» و «خیر» پرهیز کنند.

۳- دانش‌آموزان را تمرین دهید تا زمانی که پرسش به طور کامل خوانده نشده است، پاسخ خود را آغاز نکنند. این کار عادت به گوش دادن کامل را ایجاد خواهد کرد.

۴- دانش‌آموزان را عادت دهید تا پیش از جواب دادن فکر کنند و پاسخ خود را دقیق و منسجم بیان کنند.

۵- از دانش‌آموزان بخواهید تا علاوه بر پاسخی که از متن درس یافته‌اند، نظر خود را نیز درباره سؤال مطرح کنند.

۶- در صورت ضرورت دانش‌آموزان را راهنمایی کنید تا با مراجعه به متن درس، پاسخ مورد نظر را بیابند. ارجاع دادن به گونه‌های مختلف می‌تواند صورت پذیرد، مثلاً یادآوری بخشی از درس به صورت شفاهی از جانب آموزگار، از آن جمله است.

نگاه کن و بگو: در این فعالیت از کتاب «فارسی»، لازم است تا دانش‌آموز تصاویر را به خوبی مشاهده کند و آنچه را که دیده است به زبان بیاورد. دانش‌آموز باید این توانایی را بیابد که تصاویر متوالی را به یکدیگر ارتباط داده، مضمون مندرج در آنها را از آغاز تا پایان، دنبال کند. تصاویر متوالی در این فعالیت معمولاً درباره موضوعات اجتماعی، فرهنگی و تربیتی است. ضمن این که سواد بصری دانش‌آموزان بالا رفته، به یک نکته تربیتی، اخلاقی و اجتماعی هم می‌رسند. نظم و انسجام فکری، تقویت حافظه بصری، برقراری ارتباط بین درونداد و برون‌داد ذهنی، ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان از جمله اهداف زبان‌آموزی است که در این فعالیت به ثمر می‌رسد. توصیه می‌شود به نکات زیر توجه شود:

۱- دانش‌آموزان را تشویق کنید تا با دقت جزئیات مندرج در تصویر را نگاه کنند.

۲- درباره تصاویر با یکدیگر گفتگو کنند و با مسائل زندگی و محیط اطراف خود آنها را پیوند دهند.

۳- چنان چه رویدادهای وابسته به تصاویر با کتاب‌هایی که تاکنون خوانده‌اند یا فیلم‌هایی که دیده‌اند، مشابه است یا چنین اتفاقی در زندگی آنها رخ داده است به یاد آورند.

۴- درباره علت رخدادهای تصاویر متوالی توضیح دهند و به دنبال راه‌حل برآیند.

۵- آنها را تشویق کنید تا توضیحات خود را به صورت مبسوط بیان کنند نه به طور کوتاه.

۶- از دانش‌آموزان بخواهید تا درباره رویدادهای تصاویر اظهار نظر کنند.

پیدا کن و بگو: این فعالیت از کتاب «فارسی» بدین منظور است که دانش‌آموزان بعد از خواندن متن درس و فهمیدن موضوع

و درون مایه آن، دوباره به درس رجوع کنند و به شیوه‌ای هدفمند و نظام‌دار در آن جستجو کنند. این مراجعت برای پیدا کردن نکاتی که از آنها خواسته شده، برای مرور درس به شیوه‌ای فعالانه لازم است.

پرسش‌هایی که زیر مجموعه فعالیت مذکور را تشکیل می‌دهد، بر چند دسته‌اند: برخی بیشتر سمت و سویی در جهت آموزش املا دارند، مانند: پیدا کردن کلمه‌هایی که دارای یکی از حروف الفباست، یا کلمه‌هایی که حروف تکراری دارند، یا کلماتی که تعداد اشکال نماد نوشتاریشان بیشتر است یا کلمه‌هایی که ویژگی‌هایی مانند تشدید، تنوین و... دارند. در این دسته فعالیت‌ها، هدف این است که ضمن مرور و نگاهی به کل متن درس، توجه آنها به آن دسته از واژه‌هایی که باید پیدا کنند، جلب شود و شکل نوشتاری آنها در بافت درس در ذهن دانش‌آموزان نقش بندد.

در دسته دیگر، دانش‌آموز باید به جستجوی کلمه‌ها و جمله‌هایی برآید که در حوزه‌های معنایی مورد تأکید است، مثلاً، کلمه‌هایی از درس را پیدا کند که طعم شیرین دارند یا کلمه‌هایی که معنی حرکت و نقل و انتقال را در خود دارند یا کلمه‌هایی که با عنوان درس یا مضمون درس ارتباط معنایی دارد. در این دسته از فعالیت‌ها، آموزش املا، انشا و درک مطلب مورد نظر است.

به هر حال، دانش‌آموز برای دریافت سؤالاتی که از او می‌شود، به متن درس رجوع می‌کند که با این رجوع، نه تنها بافت درس، چه از نظر واژگانی و چه از نظر نحوی و چه از نظر گاه حوزه معنایی یا آوایی، برای او روشن می‌شود بلکه مرورهای مکرر درس برای وی خسته‌کننده نیست، زیرا در هر بار در پی رسیدن به هدفی است و به علاوه چنان چه دقتش مناسب باشد، در هر بار مراجعه به درس، نکته‌های زبانی دیگری که هدف سؤال نیست، نیز توجه او را به خود جلب می‌کند.

این فعالیت پرورش حس کنجکاوی، جستجوگری و پشتکار را در دانش‌آموز تقویت می‌کند. برای پیشبرد اهداف این فعالیت توصیه می‌شود به نکات زیر توجه کنید:

- ۱- از دانش‌آموزان بخواهید برای پیدا کردن پاسخ پرسش، کل درس را از اول تا آخر مرور کنند.
- ۲- بهتر است جستجو برای یافتن پاسخ سؤال را در این فعالیت در گروه‌ها انجام بدهند (گروه‌های دو نفره زودتر به نتیجه می‌رسند) می‌توان گاه این فعالیت را به صورت مسابقه اجرا نمود. بدین ترتیب شور و هیجان در کلاس ایجاد می‌شود.
- ۳- شرایطی فراهم کنید که بعد از پیدا کردن مورد زبانی که از آنها خواسته شده آن را به موقعیت‌های دیگر ارتباط دهند، مثلاً، اگر مشابه آن را در درس‌های قبل یا در کتاب‌های دیگر یا در محیط واقعی خانه، مدرسه و... داشته‌اند و یا دیده و شنیده‌اند، به یاد آورده و در کلاس بازگو نمایند.
- ۴- بعد از پایان پرسش‌های مربوط به فعالیت «پیدا کن و بگو» از دانش‌آموزان سؤال کنید که چه نکته‌های خاص دیگری در درس پیدا کرده‌اند.

— فکر کن و بگو: این فعالیت کتاب فارسی علاوه بر مهارت‌های مربوط به گفت و شنود و توسعه دروندادها و پروندادهای زبانی کودکان، در پی آن است تا دانش‌آموزان بتوانند در یک فضای امن و صمیمی و بدون هیچ اضطراب و تشویشی، نظرها، عقاید، احساسات و عواطف خود را چه در گروه و چه در جلوی جمع بیان نمایند.

برخی از پرسش‌های مندرج در فعالیت مذکور به منظور پیوند دادن مضمون متن درس به زندگی واقعی و واداشتن آنها به حل یک مسئله اجتماعی است. برخی دیگر مکمل معنایی درس و بسیاری دیگر از آنها به طور مستقیم به بیان احساسات و عقاید دانش‌آموزان معطوف است.

توصیه می‌شود:

- ۱- دانش‌آموزان ابتدا درباره سؤال مورد نظر در گروه گفتگو کنند. درباره نظرهای یکدیگر بحث کنند. بعد از اتمام بحث در یک گروه، اعضای آن گروه، با گروه مجاور خود نیز می‌توانند به گفتگو بپردازند.

۲- فضایی فراهم سازید تا دانش‌آموز به هنگام تفکر دربارهٔ پاسخ سؤال آنچه را که مشابه آن است و قبلاً به گونه‌ای با آن برخورد داشته است، بیان کند.

— **واژه‌سازی:** قلب هر زبان واژه‌های آن زبان است. کودکان از پایهٔ سوم ابتدایی در هر سال می‌توانند تا سه هزار واژه را به گنجینهٔ واژگان خواندنی خود بیفزایند.

کودکان به چند طریق به معنای واژه‌ها دست می‌یابند؟ آنها هنگام ورود به دبستان مقدار زیادی واژه را که از طریق شناخت پدیده‌های اطراف خود به دست آورده‌اند، در ذهن خود دارند. برخی از واژگان اندوخته در ذهن خود را در گفتار روزمره به کار می‌برند و برخی دیگر را اگر چه به کار نمی‌برند، مفهوم آنها را می‌دانند. در دبستان، کودکان شکل نوشتاری واژه‌ها را از طریق خواندن همراه با معنی آن به ذهن می‌سپارند.

یکی از راه‌های واژه‌آموزی کشف روابط مفهومی واژگان به صورت مختلف است. برخی از این داده‌ها عبارت‌اند از:

۱- **هم‌مفهومی:** خواندن یک طبقه از واژگان که ارتباط معنایی با یکدیگر دارند، مانند واژه‌های زیر که همه از نظر مفهومی با واژه «سفر» در یک فضا قرار می‌گیرند.

سفر، چمدان، بلیت و اتوبوس

۲- **هم‌معنایی:** اگر چه هم‌معنایی کامل بین کلمات وجود ندارد ولی بین برخی از واژه‌ها شباهت معنایی برقرار است، مانند واژه‌های تیره و سیاه که در همه جا و در همه جمله‌ها نمی‌توانند کاملاً هم‌معنا باشند. خواندن دو کلمهٔ تقریباً هم‌معنا به گسترش گنجینهٔ واژگانی دانش‌آموزان کمک می‌کند.

۳- **تضاد معنایی:** خواندن دو کلمه که از نظر معنایی مخالف یکدیگر هستند نیز راهی برای واژه‌آموزی است (مانند شب و روز، سرد و گرم).

۴- **کلمه‌های متشابه:** کلمه‌های متشابه چه آن دسته از کلماتی که صورت املائی و صورت گفتاری یکسانی دارند، مانند کلمهٔ شیر (شیر جنگل، شیر خوردنی، شیر آب) چه آن دسته از کلمه‌هایی که مانند هم نوشته نمی‌شوند ولی از نظر گفتاری هم‌آوا هستند (مانند کلمه‌های خوار و خار، خواست و خاست، ثواب و صواب).

برای آموزش بهتر واژه‌آموزی و گسترش واژگانی دانش‌آموزان به نکات زیر توجه کنید:

الف) دربارهٔ گروه واژه‌هایی که در بخش واژه‌آموزی است دانش‌آموزان را به صحبت و گفتگو تشویق کنید. با استفاده از تجارب زبانی دانش‌آموزان و نیز با هدایت و راهنمایی خود، فضای مفهومی واژه‌ها، ارتباط معنایی آنها با یکدیگر را روشن سازید.

ب) دانش‌آموزان واژه‌های جدیدی را که یاد می‌گیرند، به سایر بخش‌های زندگی روزانهٔ خود تعمیم و گسترش دهند.

پ) در برخورد با واژگان، از آنها بخواهید تا به یاد آورند که چند بار با این واژه تماس داشته‌اند، در کجا، چگونه، چند بار و ...

ت) با استفاده از تجارب زبانی دانش‌آموزان و هدایت و راهنمایی آنها، فضایی در کلاس ایجاد شود تا هر کدام از واژه‌های

جدیدی که یاد می‌گیرند، تعریف شود.

ث) فرصت‌هایی در کلاس ایجاد کنید تا دانش‌آموزان واژه‌های جدید را در گفتار و نوشتار خود به کار ببرند.

— **درست، نادرست:** این فعالیت از کتاب فارسی مشتمل بر جمله‌هایی است که برخی از این جمله‌ها از نظر معنایی درست

و برخی دیگر نادرست هستند. بیشتر آنها در ارتباط با متن درس است و برخی دیگر به اطلاعات عمومی دانش‌آموز مربوط می‌شود.

فعالیت مذکور که به همهٔ پایه‌های دورهٔ ابتدایی مربوط می‌شود، سهمی از تحقق اهداف درسی زبان‌آموزی را به عهده دارد.

علاوه بر تقویت دقت و تمرکز شنوایی و توجه دادن دانش‌آموزان به هستهٔ معنای پیام در جمله، بیشتر نقش ارزشیابی از میزان درک و

فهم دانش‌آموزان را نسبت به درون مایهٔ درس ایفا می‌کند. در این فرایند ارزشیابی، فقط میزان درک دانش‌آموزان برای معلم سنجیده

نمی‌شود، بلکه نوعی خود ارزشیابی نیز برای دانش‌آموز است.

او با حدسی که دربارهٔ درست بودن یا نادرست بودن جمله می‌زند، میزان دانسته‌ها و یافته‌های خود را از درس می‌سنجد و ضعف‌ها و قوت‌ها برایش آشکار می‌شود. در این میان، پاسخ‌های درست و اشتباه خود را با دیگر همکلاسان نیز مقایسه می‌کند. علاوه بر موارد مذکور، ساختار جمله‌های نوشتاری نیز برای او روشن می‌شود. بر اثر تکرار در شنیدن جمله‌های صحیح نوشتاری است که نوشتن جمله‌ها به نحو صحیح نیز برای او آسان می‌شود. در نتیجه، بسیاری از فعالیت‌های شفاهی به نگارش دانش‌آموزان هم کمک می‌کند.

برای اجرای بهتر فعالیت «درست، نادرست» به توصیه‌های زیر توجه کنید:

- ۱- چون این فعالیت بیشتر جنبهٔ ارزشیابی دارد، در صورت حدس‌های نادرست دانش‌آموزان، سعی شود دانش‌آموز علل ضعف را کشف کند و در صدد جبران آن برآید.
 - ۲- هنگام پرسش و خواندن جمله‌های مربوط به «درست و نادرست» فضایی ایجاد کنید تا تحرک و نشاط در کلاس ایجاد شود.
 - ۳- فرصت فکر کردن به دانش‌آموزان داده شود.
 - ۴- این فعالیت را هم به صورت گروهی و هم فردی می‌توان اجرا کرد.
 - ۵- دربارهٔ پاسخ اشتباه، دانش‌آموزان را به گفتگو تشویق کنید.
- اگر دربارهٔ پاسخ اشتباه در گروه کندوکاو شود، تمرینش تر خواهد بود. بعد از علت‌یابی می‌توان از آنها خواست برای رفع آن راه‌هایی را پیشنهاد کنند.

بیاموز و بگو: برای به کارگیری درست زبان و توفیق در برقراری ارتباط گفتاری و نوشتاری و نیز سازمان‌دهی بهتر فکر و ذهن، دانش‌آموز نیازمند است تا الگوهای دستوری صحیحی را در زبان فارسی معیار بداند و عادت کند تا آنها را در گفته‌ها و نوشته‌های خود به کار بندد.

در روند زبان‌آموزی در دورهٔ ابتدایی علاوه بر تلاش برای رشد و تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی، نقش فرازبانی و تقویت آن در ذهن و زبان نیز در برنامهٔ درسی زبان‌آموزی مطرح است، به طوری که دانش‌آموز بتواند از زبان فارسی معیار برای تعبیر و تفسیر زبان استفاده کند، یعنی واژه‌ای را تعریف و تفسیر کند، به تشریح و تبیین عناصر زبانی بپردازد و سازمان درونی کلمه‌ها و جمله‌ها را بشناسد و بتواند جمله‌های صحیح دستوری را در گفته‌ها و نوشته‌های خود به کار گیرد.

در این فعالیت دانش‌آموز با ساخت نحوی زبان، آشنا می‌شود. یکی از انتظارات در این فعالیت این است که دانش‌آموز بتواند بین عناصر مختلف یک جمله به منظور رسانندگی پیام آن، رابطهٔ هم‌نشینی برقرار کند، مثلاً جمله‌ای را که در آن یک کلمه با هر نقش دستوری، حذف شده باشد، بتواند در جای مناسب خود در جمله قرار دهد. علاوه بر هم‌نشینی، مهارت به کارگیری درست محور جانشینی نیز ضروری است، یعنی بتواند به جای یکی از کلمه‌های مندرج در آن جمله کلمهٔ مناسب دیگری را جانشین کند. این امر در زبان‌آموزی نقش مؤثری را ایفا می‌کند. اگر استفاده از محور جانشینی نبود، ذهن نمی‌توانست هزاران هزار جمله را برحسب موقعیت‌های متفاوت، عیناً در حافظه انبار کند و مسلماً در نیازهای ارتباطی فرو می‌ماند و از عهدهٔ بیان موقعیت‌های تازه و ناآشنا برنمی‌آمد. استفاده از محور جانشینی است که زبان را پویا، زایا و خلاق کرده است.

بیشتر تمرین‌های مربوط به فعالیت «بیاموز و بگو» کار بر روی ساختار جمله است در زبان فارسی معیار، به کارگیری ساختار صحیح جمله‌ها با توجه به زمان‌های مختلف (حال، آینده و گذشته) به کارگیری صفت‌ها (ساده، تفضیلی و عالی) و اضافه کردن صفاتی به اسم‌ها برای زیباتر شدن جمله‌ها و نیز به کارگیری مناسب نقش‌نماها در جمله است (منظور از نقش نما، عامل تشخیص نقش کلمات در جمله است، مانند نقش نمای مفعول که تک‌واژ «را» است و نقش نمای اضافه و صفت، نقش نمای ندا، مانند ای و...).

از انواع دیگر تمرین‌های مربوط به «بیاموز و بگو»، به کارگیری مثل هاست. چند مهارت نگارش نیز در آموزش نکته‌ها موجود است. در آموزش این فعالیت به توصیه‌های زیر توجه شود:

۱- در برخی از فعالیت‌ها اگر چه آموزش دستور زبان مطرح است ولی این آموزش به طور غیرمستقیم مورد نظر است. سعی کنید در تدریس از نقش دستوری کلمه‌ها نامی برده نشود.

۲- در نحوه آموزش، سعی کنید با طرح مثال‌های مختلف پیرامون تمرین‌های در نظر گرفته شده، نکته معین شده را در ذهن دانش‌آموزان تثبیت کنید. در آموزش قاعده‌ها روش از جزء به کل یا روش استقرایی را بیشتر به کار ببندید و تلاش بر این باشد تا در روند آموزشی از طریق ارائه مثال‌ها، مصداق‌ها و شواهد، دانش‌آموزان به کشف قاعده نایل شوند.

۳- «بیاموز و بگو»، را با درس یا درس‌های قبل یا با مثال‌هایی از کتاب‌های درسی یا غیردرسی پیوند دهید.

۴- دانش‌آموزان را هدایت کنید تا مثال‌ها و مصداق‌ها را خود به زبان آورند و سپس روی تابلو یادداشت کنند.

۵- در اجرای فعالیت‌های جمله‌سازی چه آن دسته از تمرین‌هایی که مربوط به فعالیت بیاموز و بگو است و چه فعالیت‌های دیگر کتاب کار، شرایط را در کلاس به گونه‌ای فراهم آورید تا دانش‌آموزان جمله‌های بیشتر و متفاوت‌تری را بگویند یا بنویسند، زیرا هر قدر که تلاش بیشتری در این راستا شود، دانش‌آموزان هم جمله‌های بیشتری را از یکدیگر یاد می‌گیرند و هم خلاقیت آنها شکوفاتر می‌شود.

— نمایش: نمایش انواعی دارد: ۱- نمایش بی کلام یا پانتومیم، ۲- نمایش با کلام

نوعی از نمایش با کلام، نمایش خلاق است. نمایش خلاق از هر گونه رسمیت رهاست. هدف آن بیشتر رضایت خاطر در افرادی است که خود را درگیر آن کرده‌اند. این فعالیت بخشی از طبیعت کودک است و می‌تواند به راحتی و با موفقیت به وسیله آموزگاران محترم دوره ابتدایی به کار گرفته شود.

نمایش یکی از فعالیت‌های مورد تأکید در برنامه درسی زبان‌آموزی است که در پایه‌های مختلف دوره ابتدایی مورد توجه است. اجرای مطلوب آن به تحقق بسیاری از اهداف زبان‌آموزی منجر می‌شود. به طور کلی، نمایش تأثیرات مثبت آموزشی و پرورشی بر رفتار دانش‌آموزان دارد که اثرات آنها در رشد و پرورش کلیه ابعاد شخصیتی مشهود است. برخی از این تأثیرات آموزشی و تربیتی را به صورت زیر می‌توان برشمرد:

۱- از مهم‌ترین تأثیرات نمایش کمک به دانش‌آموز در بیان فکر، احساس، عواطف و به طور کلی کمک به ابراز وجود خود در میان جمع است که از اهداف اساسی زبان‌آموزی است. در خلال این اهداف انسجام و نظم فکری و بالا رفتن درک شنوایی نیز اتفاق می‌افتد.

۲- نمایش امکانی را فراهم می‌کند تا خلاقیت و ابتکار دانش‌آموزان که در قالب ذهن و اندیشه است به عمل و حرکت درآید و عینی شود، بنابراین شکوفایی، خلاقیت و پرورش تخیل از جمله دستاوردهای دیگر نمایش است.

۳- با نمایش، طول تمرکز، توجه و دقت در تماشاگر و بازیگر بالا می‌رود.

۴- چون اجرای نمایش با تحرک بدنی همراه است، بین اندام‌ها و عضلات کوچک و بزرگ دانش‌آموزان هماهنگی ایجاد شده و به طور کلی به رشد جسمانی آنها نیز کمک می‌شود.

۵- از دیگر ثمرات بازی‌های نمایشی آشنا شدن دانش‌آموزان با ارزش‌ها و هنجارهای جامعه است.

۶- از دستاوردهای دیگر بازی‌های نمایشی، ایجاد روح جمعی، همکاری و تعاون در دانش‌آموزان است.

۷- دانش‌آموزان در بازی‌های نمایشی، نظم و ترتیب و بسیاری از قواعد و مقررات مربوط به زندگی واقعی را یاد می‌گیرند تا به راه‌حل‌های مناسبی برای مسائل زندگی بپندیشند.

۸- نمایش موجبات شادی، نشاط و انبساط خاطر را در دانش‌آموزان فراهم می‌کند و از خشک و خستگی‌زا بودن برنامه‌های

کلاس می‌کاهد.

۹- نمایش درمان خوبی است برای دانش‌آموزان کم‌رو و منزوی و نیز برای آنان که مدت زمانی به رؤیا فرو می‌روند و از دنیای بیرون فاصله می‌گیرند و نیز وسیله‌ای برای بالا رفتن اعتماد به نفس، خودباوری و آگاه کردن دانش‌آموزان از توانایی خویش است. برای اجرای مطلوب‌تر نمایش و برای این که تأثیرات پرورشی و آموزشی بیشتری بر رفتار دانش‌آموزان داشته باشد، پیشنهاد می‌شود به توصیه‌ها و نکات زیر توجه شود:

۱- مدت نمایش بیش از حد طولانی نشود تا دانش‌آموزان خسته نشوند.

۲- هدف از اجرای نمایش تربیت بازیگر و بازیگری نیست بلکه تحقق پاره‌ای از اهداف زبان‌آموزی، رشد خلاقیت و انتقال ارزش‌های تربیتی در برنامه است. به همین منظور، هرگز در حین بازی به دانش‌آموزان امر و نهی نکنید، دستورات مستقیم به آنها ندهید. آنها را تحت فشار قرار ندهید. هدایت و راهنمایی‌های شما بیشتر جنبه غیرمستقیم داشته باشد، زیرا در اجرای نمایش‌های دبستانی شکوفایی خلاقیت در بازی مورد توجه است. تذکرات متوالی و فشار بیش از حد بر دانش‌آموزان موجب بی‌علاقگی آنان، گرفتن ابتکار و استقلال از آنان و از بین رفتن اعتماد به نفس آنها می‌شود.

۳- در برخی نمایش‌ها می‌توانید دانش‌آموزان را قبل از اجرای نمایش گروه‌بندی کنید. از آنها بخواهید تا برای اجرای بهتر آن با یکدیگر گفتگو کنند. مراحل مختلف نمایش را طراحی کنند. نقش‌ها را تعیین و سپس آن را اجرا کنند.

۴- از دانش‌آموزان، چه آنهایی که قرار است نمایش را اجرا کنند و چه آنهایی که تماشاگر هستند، بخواهید به دنبال راه‌هایی باشند که نمایش خود را جالب‌تر و هیجان‌تر کنند.

۵- از دانش‌آموزان بخواهید در مواقع لزوم، تغییر صدا و تغییر لحن بدهند تا نمایش را شیرین‌تر کنند.

۶- نمایش و بازیگری برای کودکان از هر چیزی مهم‌تر است، بنابراین در صورت فراهم نبودن هر کدام از عناصر نمایش، آن را به اجرا درآورید. هیچ وقت به خاطر نبودن امکانات، اجرای نمایش را متوقف نکنید.

۷- دانش‌آموزان بیشتر دوست دارند بازیگر باشند تا تماشاگر، بنابراین طوری برنامه‌ریزی کنید تا نوبت بازی به همه دانش‌آموزان برسد و یک یک آنان به تناوب در نقش‌های مختلف بازیگری در ضمن سال تحصیلی شرکت کنند.

۸- از انگیزه‌هایی که دانش‌آموزان را به تخیل وادارد، استفاده کنید.

۹- پس از اتمام بازی پانتومیم یا اجرای نمایش صامت از دانش‌آموزان تماشاچی بخواهید تا موضوع را حدس بزنند و درباره آن گفتگو کنند.

۱۰- از تماشاگران بخواهید تا احساس خود را درباره آنچه در نمایش دیده‌اند، بیان کنند.

۱۱- ابتدا به بازی‌های نمایشی پردازید سپس نمایش خلاق را در کلاس به اجرا درآورید.

— بازی: کودک از طریق بازی نخستین گام‌ها را برای اجتماعی شدن بر می‌دارد. از طریق بازی گروهی همکاری و تشریک

مساعی در وی ظاهر می‌شود. یاد می‌گیرد که چگونه مورد پذیرش اعضای گروه قرار گیرد و به رعایت نکات اجتماعی و قواعد بازی پردازد و در خلال بازی گروهی به بسیاری از مفاهیم و مهارت‌های اجتماعی از قبیل رعایت نوبت، صبر و حوصله داشتن در برابر دیگران و شکیبایی در برابر شنیدن نظرهای مخالف و احترام به حقوق دیگران دست یابد و نیز یاد می‌گیرد که با افرادی به جز اعضای خانواده خود ارتباط برقرار کند. او مفهوم پیروزی و شکست و راه رسیدن به موفقیت را نیز در بازی‌های گروهی فرا می‌گیرد.

کودک در بازی‌های گروهی با ارزش‌های اخلاقی آشنا می‌شود. رفتارهای خوب را از بد تشخیص و تمیز می‌دهد و درمی‌یابد که اگر بخواهد در گروه فرد قابل قبولی به حساب آید، باید درستکار، حقیقت‌جو، مسلط به خود و با انصاف باشد.

در بازی‌های گروهی، کودک توانایی‌های خود را با دیگران مقایسه کرده و به میزان توانایی‌های خود و نیز چگونگی استفاده از

توانایی خود و دیگران برای رسیدن به موفقیت آگاه می‌شود.

نه تنها برقراری ارتباط مؤثر و رشد اجتماعی و پی بردن به ارزش‌های اخلاقی در بازی‌های گروهی محقق می‌شود بلکه دانش‌آموزان به بسیاری از آگاهی‌های شناختی هم می‌رسند. به طوری که بسیاری از مفاهیم را در بازی فرا می‌گیرند. کودک در بازی پی می‌برد که چگونه مشارکت با دیگران را یاد بگیرد. چگونه مشکلات درسی خود را برطرف کرده و به رفع مسائل و مشکلات درسی دیگران کمک نماید.

بازی از جمله فعالیت‌هایی است که مورد تأکید در برنامه درسی زبان آموزی است و از طریق آن به ویژه بازی‌های گروهی انتظار می‌رود که بتوان به پاره‌ای از اهداف زبان آموزی دست یافت، زیرا، دانش‌آموزان با بازی در گروه نه تنها به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان و به طور کلی به تقویت چهار مهارت زبان دست می‌یابند بلکه یاد می‌گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند، به حل مسائل زبانی با مشارکت یکدیگر برآیند و از این طریق با ساخت و بافت زبان فارسی بیشتر آشنا شوند. برای بهره‌گیری مطلوب‌تر از فعالیت بازی در کتاب فارسی دوم به توصیه‌های زیر توجه شود:

۱- بازی‌های در نظر گرفته شده در کتاب فارسی دوم ابتدایی بیشتر به بازی‌های زبانی اختصاص دارد. در این بازی‌ها از قوه فکر و زبان از طریق برقراری ارتباط بین دانش‌آموزان استفاده می‌شود.

توصیه می‌شود در تکمیل آنها از بازی‌هایی که با تحرک و نشاط همراه هستند، استفاده کنید.

۲- بازی‌ها در جاهای مختلف کشور با یکدیگر تفاوت‌هایی دارد. نه تنها نوع بازی در شهر و روستا متفاوت است بلکه ممکن است بازی‌ها در محله‌های یک شهر نیز با یکدیگر فرق کند، بنابراین توصیه می‌شود برای جذاب کردن برنامه زبان آموزی از بازی‌های منطقه‌ای و محلی در کلاس استفاده کنید.

۳- طول زمان بازی را زیاد نکنید تا موجب خستگی دانش‌آموزان نشود.

۴- هنگام انجام بازی‌های زبانی مندرج در کتاب به دانش‌آموزان فرصت تفکر و مشورت با اعضای گروه را بدهید.

۵- از دانش‌آموزان بخواهید تا فعالیت‌های زبانی مشابه بازی‌های در نظر گرفته شده را طراحی کنند.

۶- از قالب بازی در همه عرصه‌های زبان آموزی اعم از تدریس متن درس‌ها یا فعالیت‌های مندرج در کتاب «فارسی» می‌توان استفاده نمود.

— کتابخوانی: کتاب مناسب، بهترین وسیله برای غنی‌تر کردن هدفمند اوقات فراغت و لذت بردن از لحظات فراغت دانش‌آموز است. خواندن کتاب، عادت به مطالعه و انس با آن را در دانش‌آموز ایجاد کرده و باعث رشد کلامی، پرورش قدرت تفکر و اخذ اطلاعات و غنی کردن اندوخته ذهنی می‌شود و گنجینه واژگانی و افق درک مفاهیم به واسطه کتابخوانی در دانش‌آموز گسترش می‌یابد، زیرا شکل صحیح کلمات را بارها در کتاب، می‌بیند و در ذهنش نقش می‌بندد و به گونه‌ای آموزش املا نیز محقق می‌شود. با ساختار دستوری صحیح جملات و ترکیب‌بندی درست در یک متن نیز آشنا می‌شود و در نتیجه به بسیاری از مهارت‌های مندرج در برنامه زبان آموزی دست می‌یابد. خواندن کتاب‌های داستانی، ابزار مناسبی برای تربیت کودک و شکل‌گیری شخصیت وی در جهتی است که جامعه از او انتظار دارد. کتابخوانی فرصتی برای کودک فراهم می‌کند تا بسیاری از ارزش‌های اخلاقی و خصلت‌های پسندیده در وی درونی شود. کودک دبستانی میل به همانندسازی دارد. او وقتی داستانی را می‌خواند یا می‌شنود، دوست دارد خود را در متن آن بیابد و با شخصیت داستان همانندسازی کند. در نتیجه الگوی شخصیتی موجود در داستان در کودک شکل می‌گیرد و رفتارهای خود را با رفتارهای مطلوب شخصیت داستان منطبق و همانند می‌سازد و از رفتارهای ناشایست شخصیت‌های منفی داستان، به خطا و اشکالات رفتاری خود پی می‌برد.

بر این اساس سعی می‌کند تا به اصلاح و تغییر رفتار ناپسند خود بپردازد. تخیل موجود در کتاب‌های داستانی (تخیلی) موجب

تعدیل فشارهای ناشی از مشکلات زندگی و رفع ناکامی‌های کودک می‌شود.

بنابراین رشد و پرورش همه جنبه‌های شخصیت را می‌توان در استمرار خواندن کتاب‌های داستانی یافت. کودک نه تنها با شخصیت دردمند داستان احساس همدردی کرده یا از شادی و موفقیت آن، احساس خوشحالی و همدلی را در خود نهادینه می‌کند، زیبایی‌های موجود در کتاب، حس زیبایی‌شناسی وی را تحریک کرده، موجبات رشد عاطفی و نگرشی او را فراهم می‌سازند. با مطالعه داستان بسیاری از رفتارهای اجتماعی و راه برقراری ارتباط مؤثر را یاد می‌گیرد و به کسب تجارب ارزشمندی نسبت به دنیای اطراف خود دست می‌یابد. غیرمستقیم یا مستقیم مطالب زیادی را درباره علوم مختلف مانند تاریخ، جغرافی، علوم تجربی و ریاضی فرا می‌گیرد.

بر این اساس، برنامه درسی زبان‌آموزی تأکید زیادی بر فعالیت کتاب‌خوانی دانش‌آموزان دارد و توصیه می‌کند که در هر هفته حداقل یک کتاب را دانش‌آموزان بخوانند و در کلاس درباره عناصر داستان از قبیل شخصیت‌ها، روی‌دادها و ... صحبت کنند. به تصاویر آن توجه کنند، خلاصه‌ای از داستان را بیان کنند و به طور کلی درباره چرایی و چگونگی رویداد به وقوع پیوسته، اظهار نظر و احساسات خود را نسبت به داستان بیان کنند. توصیه می‌شود که براساس پرسش‌های کتاب توجه دانش‌آموزان به نام نویسنده، مترجم، ناشر و تاریخ نشر اثر جلب شود.

توصیه می‌شود فضایی در کلاس فراهم شود که دانش‌آموزان در گروه‌های ۲ یا ۳ نفره کتاب را برای یکدیگر بخوانند و دیگران پس از گوش دادن درباره آن با یکدیگر گفتگو کنند. آنها می‌توانند در گروه‌های خود به پرسش و پاسخ درباره کتب خوانده شده بپردازند.

— **بخوان و حفظ کن:** شعر و سرود، برای کودکان گذشته از ایجاد نشاط و شکفتگی روح، زمینه‌ای مناسب برای زبان‌آموزی، شناخت واژگان، آشنایی با مفاهیم و ارزش‌ها و بایسته‌های اجتماعی، اخلاقی، علمی و فرهنگی است. سرودن برای کودکان از دیرباز در فرهنگ ما رایج بوده است. اما شعر کودک با ویژگی‌ها و مشخصات امروزی، سابقه‌ای چندان طولانی ندارد.

در کتاب‌های فارسی، براساس همین ضرورت و مبتنی بر معیارهای گزینش شعر کودک، سروده‌هایی از شاعران کودک و نوجوان انتخاب شده است که با عنوان «بخوان و حفظ کن» در کلاس مطرح می‌شوند.

۱- هر سروده متناسب با موضوع فصل انتخاب شده است، بنابراین دروس قبل از هر شعر کاملاً با مضمون و محتوای شعر همخوانی دارند.

۲- آهنگ و موسیقی سروده‌ها متناسب با ذوق و عواطف کودک است.

۳- در کنار سروده‌های شاعران کودک و نوجوان، کوشش بر آن است تا در پایه‌های سوم، چهارم و پنجم آرام، آرام از شعر شاعران بزرگ نیز بهره‌گیری شود تا دانش‌آموز به تدریج با ادبیات گذشته و چهره‌های بزرگ آشنا شود و میراث ارزشمند فرهنگی خود را بشناسد. به همین دلیل از شعر شاعرانی چون سعدی، فردوسی، ناصر خسرو و ملک‌الشعرای بهار هم در کتاب «فارسی» و هم در کتاب «کار» (برای تمرین خط تحریری) استفاده شده است.

۴- به رغم تلاش در تنوع اوزان، به دلیل آن که بیشتر سروده‌های شاعران کودک و نوجوان در قالب چهارپاره است، سهم این قالب شعری در فارسی سال‌های اول و دوم بیش از دیگر قالب‌هاست.

۵- برای کوتاه کردن سروده‌ها، گاه یک بند یا چند بیت از شعر اصلی حذف شده است. تلاش بر آن بوده است که این حذف‌ها به چارچوبه اصلی شعر لطمه وارد نکنند.

توصیه‌ها و پیشنهادها

۱- بهتر است این اشعار به صورت گروهی خوانده شوند. برای این کار، دانش‌آموزان به گروه‌هایی تقسیم می‌شوند و شعر را دسته‌جمعی اجرا می‌کنند.

- ۲- در صورت امکان می‌توان از نوار موسیقی یا برخی وسایل مناسب موسیقی، استفاده کرد تا شعر زیباتر و تأثیرگذارتر شود.
- ۳- می‌توان به ضرورت از دانش‌آموزان خواست که این اشعار را حفظ کنند.
- ۴- طرح برخی واژه‌ها و مفاهیم در این سروده‌ها به درک و دریافت بهتر آن کمک می‌کند.
- البته هیچ نیازی نیست که این سروده‌ها را کاملاً توضیح بدهیم یا دانش‌آموزان معنی ابیات را بنویسند.
- ۵- معرفی قالب این شعرها به دانش‌آموزان لازم نیست.
- ۶- درست خواندن شعر از جانب آموزگار محترم دقیقاً باید نظارت شود تا اگر تکیه‌ها و تلفظ نامناسب باشد، اصلاح کند.
- ۷- با هماهنگی مربی و مدیر مدرسه می‌توان در برنامه آغازین از این سروده‌ها و گروه‌های سرود کلاس، استفاده کرد.

— بخوان و بیندیش

اهداف این بخش شامل :

- ۱- توسعه توانایی در خواندن نمادهای نوشتاری و تصویری
 - ۲- توانایی دریافت ارتباط معنایی در بخش‌های یک متن ساده
 - ۳- توانایی درک پیام اصلی یک متن ساده
 - ۴- توانایی بلندخوانی و صامت‌خوانی
 - ۵- توانایی بررسی محتوای یک متن ساده
 - ۶- توانایی به کارگیری کارافزارهای مناسب در خواندن
 - ۷- توسعه عادات و آداب مطلوب در خواندن
 - ۸- گسترش دایره دید در خواندن
 - ۹- درک مفاهیم و مطالب خوانده شده از طریق پاسخگویی مناسب به سؤالات متن
 - ۱۰- حرکت منظم چشم بر روی صفحات و هماهنگی ذهن با این حرکات
 - ۱۱- افزایش تمرکز حواس از طریق هماهنگ سازی سرعت خواندن با سرعت فکر کردن
- این بخش در آخر هر فصل منظور گردیده است.
- کتاب شامل ۷ فصل و در نتیجه دارای ۷ «بخان و بیندیش» با عنوان‌های زیر است :

- ۱- چغندر پربرکت
- ۲- تمیز باش و عزیز باش
- ۳- مورچه اشک‌ریزان، چرا اشک ریزان
- ۴- کی بود؟ کی بود؟
- ۵- یک کلاغ و چهل کلاغ
- ۶- عمو نوروز
- ۷- روباه و خروس

توجه : در پایان همه بخوان و بیندیش‌ها، پرسش‌هایی با عنوان «درک و دریافت» آمده است. این پرسش‌ها در حقیقت ایستگاه‌هایی هستند برای تأمل بیشتر و درنگ در زوایای محتوا که لازم است گروه‌های دانش‌آموزی به این طریق به کالبد شکافی متن بپردازند.

ب) مهارت‌های نوشتاری (کتاب کار فارسی)

این کتاب در کنار کتاب فارسی و به موازات آن در کلاس تمرین می‌شود. کتاب کار اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- تمرین‌های دوره‌ای جهت یادآوری و تقویت مهارت‌های نوشتاری و شناخت نشانه‌ها
 - ۲- توانمندسازی دانش‌آموزان در به‌کارگیری بهنجار خط
 - ۳- تقویت درست‌نویسی کلمات و جملات شنیده شده
 - ۴- تقویت مهارت به‌کارگیری علائم سجاوندی در نوشتن مانند استفاده درست از نقطه، ویرگول، دو نقطه و ...
 - ۵- توانمندسازی دانش‌آموزان در اجرای برخی از پاره مهارت‌های نگارشی
- در کتاب کار برای ۱۷ درس کتاب فارسی، فعالیت‌هایی طراحی شده است. برای هر درس ۵ صفحه تمرین و هر روز حدود ۴ تمرین و فعالیت پیش‌بینی شده که مجموعاً در کل کتاب کار حدود ۳۵۰ فعالیت را در بر می‌گیرد. این تعداد تمرین و فعالیت تقریباً با ۱۵۰ الگوی تمرین‌سازی تهیه شده است. اصل مهم در ساخت این تمرین‌ها، تنوع و تازگی، ایجاد رغبت، شادی و نشاط، آموزش گام به گام و مرحله‌ای، تثبیت و تعمیق آموزه‌ها و ... می‌باشد.

ویژگی کتاب مهارت‌های نوشتاری (کتاب کار):

- ۱- تمامی فعالیت‌های پراکنده نوشتاری دانش‌آموزان در یک جا متمرکز و سازمان‌دهی شد و با رعایت تمامی جوانب و اصول زبان‌آموزی تنظیم گردید تا این امکان برای خانواده‌ها، معلم و خود دانش‌آموز فراهم آید که سیر پیشرفت خود را در طی سال، روز به روز و هفته به هفته پیش چشم داشته باشد.
- معلم می‌تواند با توجه به این سیر، ارزشیابی مستمر و درستی از فعالیت‌های نوشتاری دانش‌آموزان داشته باشد، روند فعالیت‌های نوشتاری دانش‌آموزان را اصلاح و تعدیل و هدایت نماید. در پایان هر تمرین نیز جدول ارزشیابی رتبه‌ای پیش‌بینی شده است تا معلم را در ارزشیابی‌های ماهانه و پایانی یاری کرده و آن را سرعت بخشد.
- ۲- دانش‌آموزان نیز با نگاهی به سیر پیشرفت خود، شناخت روشنی از خود خواهند داشت.
- ۳- فعالیت‌ها و تمرین‌ها براساس درس تنظیم شده است.
- ۴- تمامی فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب کار هماهنگی مستقیم و هدفمند و منظم با محتوای کتاب فارسی دارد.
- از این رو، دو کتاب، هم زمان تدریس و تمرین می‌شوند.
- ۵- تمرین‌های هر صفحه با خود و با تمرین‌های روزهای دیگر هفته، ارتباط منطقی دارند.
- ۶- هر صفحه با جمله‌ای که بیانگر «سلام» باشد، آغاز می‌شود و با جمله‌ای تحسین‌آمیز یا خداحافظی پایان می‌یابد که اغلب جنبه تشویقی دارند. مانند خسته نباشی، روز به خیر، چه روز خوبی و ...
- ۷- با توجه به تمرین‌های رونویسی و تمرین‌های خط تحریری که با برنامه‌ای منسجم و منظم در طول سال تحصیلی ادامه می‌یابد و روندی ملایم، آرام و متناسب با توان دانش‌آموز دارد، دیگر نیازی به تهیه دفتر مشق و تعیین تکلیف اضافی نیست. دادن پلی‌کپی و تمرین‌های اضافی با توجه به حجم کتاب توصیه نمی‌شود، مگر در موارد خاص، آن هم در مورد یک یا دو دانش‌آموز که نیاز بیشتری به تمرین و آموزش دارند.
- ۸- در تمرین‌های کتاب کار از دادن تمرین‌های سلیقه‌ای و بدون هدف پیش‌گیری شود. البته راه بر معلمان نواندیش و مبتکر بسته نیست تا آنان خود روند آموزشی را به تناسب موقعیت‌ها و هدف‌های درس و توانمندی یا ضعف‌های موردی دانش‌آموزان انتخاب کنند. مجموعه تهیه شده تحت عنوان کتاب کار نیز حاصل تجربیات معلمان محترم است.

- فراهم نمودن زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست‌گرایی
- تأکید بر اهداف آموزش و پرورش به جای تأکید بر محتوای کتاب‌ها
- فراهم نمودن زمینه مناسب برای حذف حاکمیت مطلق امتحانات پایانی در تعیین سرنوشت تحصیلی دانش‌آموزان
- افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی - یادگیری

محورهای تغییر و تحول در نظام ارزشیابی شامل :

- ۱- تغییر در تأکید از ارزشیابی پایانی به ارزشیابی تکوینی
- ۲- تغییر مقیاس فاصله‌ای (۵-۲۰) به مقیاس ترتیبی (خیلی خوب، خوب، قابل قبول، نیازمند تلاش بیشتر)
- ۳- تنوع بخشی به ابزار جمع‌آوری اطلاعات مانند: پوشه کار، روش‌های ثبت مشاهده، تکالیف درسی و آزمون‌های عملکردی
- ۴- تغییر در ساختار کارنامه (گزارش پیشرفت تحصیلی به شکل توصیفی که اطلاعات تنها مربوط به وضعیت درسی صرف نیست بلکه به ابعاد عاطفی، جسمانی و اجتماعی نیز توجه شده است. به این معنا که اگر مشکلی مشاهده شد به اولیا توصیه‌های لازم برای بهبود عملکرد تحصیلی فرزندشان ارائه شود).
- ۵- تغییر در مرجع تصمیم گیرنده درباره ارتقاء دانش‌آموزان (در ارزشیابی توصیفی با جمع‌آوری اطلاعات به صورت کمی و کیفی، وضعیت دانش‌آموز مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد و تصمیم‌گیری درباره ارتقا یا عدم ارتقای دانش‌آموزان به عهده معلم و شورای مدرسه است).

ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی

- ۱- پویایی
- ۲- بازخورد
- ۳- کیفی بودن
- ۴- عملکردگرایی
- ۵- فرایندی

جمع‌آوری و ثبت اطلاعات :

- ۱- مشاهده رفتار با ابزارهای چک لیست، مقیاس درجه‌بندی، واقع‌نگاری
- ۲- آزمون‌ها شامل، آزمون کتبی، شفاهی و عملکردی، (لازم به ذکر است که هر کدام از ابزارهای فوق انواع مختلف دارند).
- ۳- پروژه
- ۴- خودسنجی
- ۵- همسان‌سنجی
- ۶- پوشه کار

برای توضیحات بیشتر در زمینه ارزشیابی توصیفی به کتاب راهنمای معلم در کتاب ارزشیابی توصیفی، انتشارات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مراجعه شود.

روش تدریس

- روش نمایشی (نمایش علمی) :

روش نمایشی بر مشاهده و دیدن استوار است. در این روش، افراد مهارت‌های خاصی را از طریق دیدن فرا می‌گیرند و معلم

طرز کاربرد وسیله‌ای یا چگونگی ساختن یک شی را نشان می‌دهد. شاید این روشی باشد که بشر به کار برده است و در صورت نداشتن امکانات کافی، شاید مناسب‌ترین روش برای آموختن مهارت‌ها باشد، زیرا با استفاده از این روش، معلم می‌تواند مهارتی را به تعداد زیادی از دانش‌آموزان و در طی زمانی کوتاه ارائه دهد. مهم‌ترین حسن این روش به کارگیری اشیاء حقیقی و واقعی در آموزش است. البته این روش به تنهایی به کار نمی‌رود و معلم ضمن ارائه روش نمایشی، ناچار به استفاده از روش سخنرانی نیز هست.

از این روش برای درس‌هایی که جنبه عملی و فنی دارند بیشتر می‌توان استفاده کرد. روش نمایشی دارای چهار مرحله است:

۱- مرحله آمادگی: در این مرحله، معلم هدف از تدریس را دقیقاً مشخص می‌کند و وسایل کار را قبل از اجرای روش، در کلاس آماده می‌کند. او باید حداقل چند بار قبل از شروع تدریس، وسیله را بازبینی و با آن تمرین کند تا مطمئن شود که وسیله مورد نظر سالم است و درست کار می‌کند.

۲- مرحله توضیح: در این مرحله معلم به توضیح آنچه شاگردان باید در پیش یا پس از نمایش انجام دهند، می‌پردازد. نحوه و علت انجام دادن عمل را توضیح می‌دهد و وسایلی را که ممکن است در ضمن عمل با آن برخورد کند، تشریح می‌کند. همچنین سؤالاتی را که معلم انتظار دارد شاگردان در پایان تدریس پاسخ دهند، مطرح شود تا موجب جلب توجه شاگردان به نمایش گردد.

۳- مرحله نمایش: معلم باید عملیات ضروری را که به کسب مهارت منجر می‌شود، به شاگردان نشان دهد. او باید روش درست کار و مراحل آن را نمایش دهد. (مرحله ۲ و ۳ را می‌توان هم زمان انجام داد).

۴- مرحله آزمایش و سنجش: پس از اتمام تدریس، باید چند تن از فراگیران و در صورت امکان همه آنان عمل را تکرار کنند تا هم معلم بازخورد تدریس خود را ببیند و هم برای شاگردان نکته ابهامی باقی نماند. این عمل باید در حضور معلم انجام گیرد تا اشکالات احتمالی برطرف گردد. سپس معلم سؤالات شفاهی یا کتبی مطرح می‌کند. زیرا سؤالات موجب تقویت یادگیری و تثبیت آن می‌شود.

* روش بارش فکری: (توفان مغزی، تحریک مغزی، یورش فکری)

این روش بهترین فرصت را برای ایده‌یابی فراهم می‌کند. از این روش به راحتی می‌توان در کلاس درس استفاده کرد. اگر جمعیت کلاس زیاد باشد، می‌توان کلاس را گروه‌بندی کرد و برای هر گروه جلسات مجزا تشکیل داد. تعداد گروه ۱۲ تا ۱۵ نفر بهترین تعداد برای تشکیل جلسه است.

معلم نقش سرپرست و رئیس جلسه را دارد و قبل از تشکیل جلسه باید فراگیران را نیز با هدف‌ها و روش کار آشنا نماید.

قوانین حاکم بر جلسات بارش فکری:

۱- انتقاد ممنوع: انتقاد مانعی در جهت ارائه اندیشه‌های نو و خلاق است. به همین جهت در تمام مدت بارش فکری هر گونه قضاوت و انتقاد نسبت به نظریات دیگران باید حذف گردد.

۲- کمیت بیشتر، بهتر است: ارائه هر چه بیشتر افکار و نظریات موجب می‌گردد که راه‌حل‌ها و ایده‌های بیشتری مطرح شود و دامنه انتخاب وسیع‌تر گردد. به عبارتی، کمیت بیشتر، کیفیت را به دنبال دارد.

۳- ترکیب و اصلاح نظرها مهم است: وقتی دو یا چند فکر با هم ترکیب شوند، نتیجه حاصله فراتر و بهتر از هر کدام از فکرها و اندیشه‌هاست.

۴- چرخش آزاد با استقبال رو به رو می‌شود، هر چه ایده‌ها خارج از ذهن‌تر و جسورانه‌تر باشد، بهتر است.

موضوع بارش فکری باید مشخص و خاص باشد و جنبه کلی نداشته باشد و نباید موضوعی باشد که نیاز به داوری و قضاوت ارزشی دارد. معلم نقش حساسی دارد. او باید با تأکید بر اجرای قوانین، جلسه را بدون این که ایده‌ای را تکذیب، تأیید و یا حذف نماید به جمع‌آوری عقاید بپردازد. سپس ایده‌ها را با کمک دانش‌آموزان ارزیابی و غربال کند. (پرورش استعداد همگان، ابداع و خلاقیت) (ترجمه حسن قاسم‌زاده)

*روش قصه‌گویی و قصه‌خوانی

قصه‌گویی یکی از قدیمی‌ترین، مردمی‌ترین و مؤثرترین هنرهاست. هنری نه در روی صحنه، بلکه در کنار بچه‌ها، مریبان و اولیای کودکان غالباً دیده‌اند که یک داستان جالب چگونه یک عده کودک ستیزه‌جو را با هم دوست و متحد کرده است. ولی این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت، که تأثیر قصه بدون زحمت انجام نمی‌گیرد. بلکه باید داستان، خوب آموخته و به خاطر سپرده شود و چنان بازگو گردد که توجه کودکان بازیگوش را نیز به خود جلب کند و چون حفظ کردن قصه، کار نسبتاً دشواری است و احتیاج به مطالعه و دقت فراوان دارد. این سؤال پیش می‌آید که چرا اصولاً داستان را از روی کتاب برای کودکان نخوانیم؟ جواب این است که داستان‌گویی مستقیم‌تر از کتاب‌خوانی است در قصه‌گویی بین شما و کودک کتابی وجود ندارد و چون کودک به صورت و چشمان شما خیره می‌شود، هر نوع تغییر حالت شما در او مؤثر می‌شود، به شوخی‌های قصه می‌خندد و از حوادث آن به هیجان می‌آید و علاوه بر محتوای داستان، لذتی را که شما در گفتن داستان می‌برید، می‌گیرد و به وجد می‌آید.

شما هم کودک را می‌بینید و نشاط او لذت شما را افزایش می‌دهد. از طرفی، رابطه نزدیک بین قصه‌گو و کودک باعث می‌شود که گوینده هر نوع اشکالی را که در درک داستان برای کودک پیش می‌آید در چهره او ببیند و کوشش کند تا کلمه و یا جمله نامفهوم را به او بفهماند. خلاصه می‌توان گفت داستان‌گویی ارتباط مستقیمی است میان کودک و بزرگسال که درست به اندازه صحبت کردن می‌تواند صمیمی و عادی باشد و چون محیط داستان‌گویی گرم و دوستانه است کودک خیلی راحت‌تر می‌تواند مطلب را بفهمد و بپذیرد. همچنین به تجربه ثابت شده است که اجرای برنامه داستان‌گویی و داستان‌خوانی عامل مؤثری در بالا بردن سطح کتاب‌خوانی کودکان است و قبل از آن که کودک قدرت مطالعه کتاب را بیابد به راحتی می‌تواند به دنیای کتاب وارد شده و بین خود و کتاب رابطه عمیق و عاطفی ایجاد کند.

یادگیری از طریق همیاری

بسیاری از معلمان از فضای غیرفعال و شرایط خشک و غیرواقعی کلاس‌های خویش ناراضی هستند. آنان روشی را جستجو می‌کنند که بتوانند در دانش‌آموزان انگیزه کافی برای کسب دانش و انجام فعالیت‌های آموزشی ایجاد کنند. بحث دهه‌های اخیر میان مریبان تعلیم و تربیت این است که: «چگونه می‌توان یادگیری را به بهترین نحو آسان ساخت و بازده آن را افزایش داد». یکی از روش‌های آموزش (یادگیری از طریق همیاری) نظریه سینرگوزی (Synergogy) است.

الف) طرح کارایی گروه (The team Effectiveness Design: TED)

ب) طرح تدریس اعضای گروه (The team member teaching Design: TMTD)

پ) طرح قضاوت عملکرد (The performance judging Design: PJD)

ت) طرح روشن‌سازی طرز تلقی (Clarifying Attitudes Design: CAD)

***طرح کارایی گروه (TED):** در طرح کارایی گروه، دو فرضیه شکل می‌گیرد:

۱- دو فکر یا بیشتر، بهتر از یک فکر است. هر شخصی می‌تواند آنچه را که می‌داند برای دیگران توضیح دهد. همه می‌توانند از یکدیگر فرا گیرند.

۲- دانش‌آموزان، شرکت فعال در یادگیری مشارکتی را بسیار انگیزاننده می‌یابند.

جهت آمادگی برای اجرای این طرح، معلم قبل از شروع کلاس، ابزار یادگیری، یعنی تکالیف قبل از کار (یک تکلیف خواندنی یا یک ارائه سمعی بصری) و یک آزمون تلفیقی از انواع سؤال‌ها که محتوای درس مورد نظر را در بر دارد، آماده می‌کند. کلید آزمون را نیز جداگانه در برگه‌ای می‌نویسد. در کلاس، دانش‌آموزان را به گروه‌هایی با اعضای ناهمگن (تندآموز، کندآموز و متوسط) تقسیم

می‌کند. یک کلاس با ۴۰ دانش‌آموز، هشت گروه ۵ نفره خواهد داشت.

– هر یک از اعضای گروه، دانش خود را قبل از بحث گروهی، ارزیابی می‌کند و تکلیف مشخص شده را به طور انفرادی می‌خواند.

– بعد از یک مرور اولیه، به سؤال‌های آزمون از موضوعی که قرار است آموخته شود، پاسخ می‌دهد. اگر پاسخ به سؤال‌ها، به تشخیص معلم به اطلاعاتی نیاز داشت، دانش‌آموز می‌تواند به متن مراجعه یا از منابع در دسترس استفاده کند.

– اعضای گروه درباره هر یک از پاسخ‌ها با یکدیگر بحث می‌کنند تا به توافق برسند.

– اعضا در ضمن بحث، گزینه‌ها و دلایل انتخاب خویش را ارائه می‌دهند. اولین کار در گروه، یادگیری این نکته است که اعضای گروه به یک مجموعه از پاسخ‌های مورد توافق درباره سؤال‌های همان آزمون برسند. آنها این فرصت را پیدا می‌کنند تا اطلاعات را رد و بدل کنند، دلایل خود را توضیح دهند و دلایل و شواهد دیگران را نیز ارزیابی کنند.

– در این مرحله، کلید سؤال‌ها در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و اعضای گروه، درک عمیقی از بهترین پاسخ به دست می‌آورند.

اعضا، پاسخ‌های فردی و گروهی را نمره‌گذاری و نمره مؤثر بودن یادگیری را محاسبه می‌کنند (قبلاً چگونگی نمره‌گذاری به دانش‌آموزان آموخته می‌شود).

برای جمع‌بندی مطالب آموخته شده و همچنین ارزشیابی تکوینی، از فراگیرندگان پرسش می‌شود.

*** طرح قضاوت عملکرد (PJD):** این طرح برای کلاس‌هایی مفید است که در آنها، فراگیرندگان باید مهارت‌های عملی کسب کنند. کاربرد این روش، شامل آموزش کار کردن با یک دستگاه، نگارش یک نامه یا گزارش و... است.

در این طرح، کسب درک روشنی از معیارها، آنان را قادر می‌سازد تا کیفیت کار خویش را مورد قضاوت قرار دهند. در این صورت، می‌توانند تا حدودی از ارزیابی کارشان توسط دیگران بی‌نیاز شوند. سپس، هر شخص کار خویش را ارائه می‌دهد. اعضای گروه، کار هر فرد را با دیگری و با معیارهایی که فرا گرفته‌اند، مقایسه می‌کنند. هر فرد، انتقادهایی را که به کارش شده است، دریافت می‌کند. طبق این پیشنهادها، فراگیرندگان می‌توانند به شکل مؤثرتری به سطح تعیین شده در معیارها برسند.

برای رشد مهارت در طرح قضاوت عملکرد، شش عامل یادگیری ضروری است:

۱- قبل از بررسی معیارها، هر فراگیرنده نمونه‌ای از مهارت خویش را تولید می‌کند.

۲- هر فراگیرنده در بحث‌های گروهی درباره معیارهای مناسب، شرکت می‌کند.

۳- گروه‌ها معیارهای خود را با استانداردهای تدوین شده مقایسه می‌کنند و یک مجموعه معیار پالایش یافته ارائه می‌دهند.

۴- هر گروه نمونه‌های عملکرد همکاران خود در گروه‌های دیگر را ارزیابی می‌کند و درباره آن نقد می‌نویسد.

۵- هر عضو، از نمونه کار خویش یک نقد دریافت می‌کند. سپس نمونه و نقد را با اعضای گروه به بحث می‌گذارد.

۶- هر شخص این فرصت را دارد که از آموخته‌های خود در تکلیف دوم، استفاده کند.

*** طرح روشن‌سازی طرز تلقی (CAD):** طرز تلقی افراد، عمیقاً روی مؤثر بودن و رضایت شخصی‌شان اثر می‌گذارد.

از این رو، طرز تلقی جنبه مهمی از یادگیری احساس اجتماعی است.

با وجود این، خیلی از افراد، طرز تلقی را به عنوان یک مسئله شخصی تلقی می‌کنند. هر چند به کار بردن اجباری طرز تلقی‌های شخصی جایی در آموزش ندارد ولی اگر افراد بتوانند طرز تلقی‌هایشان را آزادانه مورد بررسی قرار دهند، بینشی کسب می‌کنند که می‌توانند رفتار خویش را کنترل کنند و دریابند که طرز تلقی‌شان تا چه حد ممکن است محدوده یا کیفیت عمل‌شان را محدود سازد یا تحریف کند. اولین مرحله در طرح روشن‌سازی طرز تلقی به فراگیرندگان کمک می‌کند تا با پاسخ دادن به یک سؤال یا تکمیل یک جمله،

طرز تلقی خود را ارزیابی کنند. سپس فراگیرندگان دور هم جمع می‌شوند تا این طرز تلقی را مورد بررسی قرار دهند و به کمک شرایط شناخته شده و اطلاعاتی که در اختیار دارند، روی بهترین طرز تلقی به توافق برسند. سپس هر فرد پاسخ خود را ارائه می‌دهد تا مورد ارزیابی قرار گیرد. طرز تلقی افراد پس از بحث نیز مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا مشخص شود که آیا تغییری رخ داده است یا خیر. در زمان نقد، فراگیرندگان استنباط‌هایشان را در مورد هر تغییر در طرز تلقی ارزیابی می‌کنند و برای استنباط در مورد عمل خودشان، تعمیم‌هایی را بسط می‌دهند.

بنابراین، این طرح فراگیرندگان را قادر می‌سازد که کشف کنند: «آیا طرز تلقی‌شان بر یک پایه محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است؟».

همین طور فراگیرندگان ممکن است دریابند که از طرز تلقی خود درباره موضوعی، ناآگاه بوده‌اند و همچنین از طرز تلقی‌های موجود دیگری که ممکن بود بتوانند به کار ببرند اطلاع نداشته‌اند.

از آنجا که اکثر افراد تمایل دارند با افراد دیگری که ذهن‌شان مشابه آنان است، ارتباط برقرار کنند، طرز تلقی‌های خاصی تقویت می‌شود. این طرح برای شرکت‌کنندگان فرصتی فراهم می‌آورد تا عقاید متنوعی را بشنوند.

بررسی درس به درس

درس ستایش در یک نگاه

عنوان: بهترین سر آغاز، شعری از نظامی

■ اهداف:

- ۱- تقویت روحیه خداشناسی
- ۲- ایجاد انگیزه در توکل به خداوند برای انجام هر کاری
- ۳- تقویت روحیه سپاسگزاری از خداوند برای نعمت‌هایی که به ما بخشیده است
- ۴- درخواست از خداوند برای خارج شدن از جهل و نادانی

■ نوع روش تدریس:

مشارکتی ساده (پیشنهادی) - از تکنیک گوش کردن دانش‌آموزان به نوار (کتاب گویا) یا صدای معلم (دکلمه) و همخوانی استفاده می‌شود

■ متن درس:

ای نام تو بهترین سر آغاز
بی نام تو نامه کی کنم باز
منبع: «البلی و مجنون» اثر نظامی گنجوی

■ فعالیت

ندارد

کتاب فارسی پایه دوم ابتدایی با شعر، «بهترین سر آغاز» شروع شده است. زیرا هر کاری را با حمد و ستایش خداوند آغاز می‌کنیم. در سنت دینی و باورشناختی ما حمد و ستایش خداوند در آغاز هر کاری ضروری است. چنان که پیامبر اکرم فرموده است: «كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يَدْأِ بِإِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ ابْتَر» یعنی هر کاری که با نام خداوند آغاز نشود، ناقص است. در تدریس این درس، بهتر است آموزگار محترم شعر را برای دانش‌آموزان بخواند. همچنین می‌تواند مفاهیم این درس را به طور گسترده‌تر برای دانش‌آموزان شرح دهد، از جمله این که از شعرهای مناسب دیگری در این زمینه استفاده کند. علاوه بر این همه درس‌ها طوری تنظیم و سازمان‌دهی شده است که از روش گفت‌وگو و مباحثه نیز می‌توان برای تفهیم بهتر آنها کمک گرفت. انتظار می‌رود که دانش‌آموزان در بحث و گفتگوهای گروهی، به این مفهوم کلی برسند که هر کاری را با نام خداوند شروع کنیم و تنها از او یاری بجوئیم، زیرا هر چه داریم از خداست.

فصل اوّل

نهادها

عنوان: کتابخانه کلاس ما

■ اهداف:

- ۱- تقویت مهارت‌های زبانی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن، نوشتن)
- ۲- آشنایی با کتابخانه
- ۳- تقویت فرهنگ مطالعه
- ۴- تقویت روحیه مشارکت و همکاری
- ۵- آشنایی با منابع کسب اطلاعات
- ۶- آشنایی با برخی نکات زبانی و ادبی
- ۷- تقویت توانایی انجام فعالیت‌های پیوسته با مهارت‌های زبانی و ادبی درس

■ نوع روش تدریس:

مشارکتی ساده، پرسش و پاسخ

■ متن درس:

در این درس دانش‌آموزان با راهنمایی آموزگار با اهمیت کتابخانه و کتابخوانی آشنا شده و با مشارکت یک دیگر یک کتابخانه کوچک در کلاس می‌سازند

■ فعالیت‌های فارسی

نگاه کن و بگو: مهارت تصویرخوانی و برقراری ارتباط بین چهار تصویر مربوط به کتاب بخوان و حفظ کن: شعر یار مهربان از عباس یمنی شریف
درست، نادرست: ارزیابی درک مطلب متن درس
واژه‌سازی: گسترش واژگان با پیشوند (هم)
بیاموز و بگو: ترکیب کلمات مختوم به (ه) یا (ی نکره)
بازی: ساختن جمله‌های خنده‌دار با کلمات

■ فعالیت‌های کتاب کار فارسی

صفحات ۴-۱

تمرین ۱: رونویسی از متن درس

تمرین ۲: آموزش املاي متن درس

تمرین ۳: تقویت آموخته‌های واژه‌سازی و بیاموز و بگو

تمرین ۴: جمله‌نویسی ساده (این فعالیت‌ها در ۴ صفحه اول طراحی شده است)

صفحه ۵ کتاب کار: در هر درس اولین تمرین به تقویت خوش‌نویسی و تمرین دوم مربوط به تقویت اطلاعات عمومی در قالب جدول می‌باشد

الف) کتاب فارسی

متن درس اول :

۱- این متن ساده در حد یک تثر روزنامه‌ای است، بنابراین، بهتر است هنگام روخوانی، دانش‌آموزان این فعالیت زبان‌آموزی را به عهده بگیرند. توصیه می‌شود در روخوانی در صورت لزوم کل متن حداقل یک بار توسط معلم خوانده شود و پس از آن نکات و مفاهیم درس را دانش‌آموزان با توجه به فهم خود توضیح دهند. اگر در حین روخوانی توضیحات لازم ارائه شود، امکان تحقق اهداف درس و ایجاد نظم منطقی در فهم پیام درس مشکل‌تر می‌شود، پس بهتر است به این امر آموزشی توجه کافی شود.

۲- امروزه بر همه ما واضح و روشن است که کتاب‌خوانی از امور ضروری زندگی به شمار می‌رود. این ضرورت درونی نخواهد شد، مگر این که از دوران کودکی بخشی از دنیای درونی آنان گردد. در این درس معلم می‌تواند دانش‌آموزان را تشویق به گفتگو درباره اهمیت کتاب‌خوانی و داشتن کتابخانه بنماید.

تمرین‌های کتاب‌خوانی هر درس نیز به این امر مهم و آموزشی قوت می‌بخشد. معلم می‌تواند به شیوه‌های مختلف کتاب‌های مورد نیاز را تهیه کند.

۳- در ساختن کتابخانه برای کلاس یا مدرسه می‌توان از ذوق و علاقه دانش‌آموزان سود برد تا این کار با مشارکت آنان انجام بگیرد.

۴- کتاب مناسب برای سنین ابتدایی کتابی است که برای دانش‌آموز قابل فهم، جذاب، مورد علاقه، تفکربرانگیز و نتیجه‌بخش باشد. تصاویر آن گویای موضوعات و مطالب باشد، قطع آن طوری باشد که دانش‌آموز برای نگه‌داشتن آن مشکلی نداشته باشد، اندازه حروف آن نه خیلی ریز و نه خیلی درشت باشد، تعداد سطرهای یک صفحه در حدی باشد که خسته‌کننده نشود. تعداد صفحات و جنس کاغذ موجب دل‌زدگی و خستگی نشود و...

۵- باید توجه داشت که پنجاه و دو کتاب منحصر به فهرست پایان کتاب فارسی نیست. اگر دانش‌آموزان خودشان کتاب‌هایی را به کلاس بیاورند و با شور و علاقه از معلم درخواست کنند که آن کتاب خاص را بخوانند، در صورت تأیید متن کتاب، حتماً همان کتاب خوانده شود. معلم می‌تواند به کمک بچه‌ها و به تناسب محل زندگی و شرایط فرهنگی دانش‌آموزان، جابجایی‌هایی در فهرست کتاب‌ها بدهد.

این فهرست بیشتر برای مدارسی تنظیم شده است که دسترسی به کتاب ندارند و دانش‌آموزان قبل از آن کمتر کتاب خوانده باشند.

۶- در صورتی که دانش‌آموزان در افزایش تعداد کتاب‌های کتابخانه سهیم باشند، زمینه خوبی را برای علاقه‌مندی آنان فراهم می‌کند. علاوه بر این، روحیه مشارکت در کارها از آغاز در وجود آنان تقویت می‌شود.

۷- باید توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کرد که کتابخانه فقط محدود به پنجاه و دو کتاب نمی‌شود. یک کتابخانه خوب از نظر تعداد کتاب محدودیتی ندارد. بچه‌ها بدانند که کتابخانه از تک تک کتاب‌هایی به وجود می‌آید که همه در تهیه آنها سهیم هستند.

بنابراین، هر سال می‌توان به کمک بچه‌ها تعداد کتاب‌های فهرست پایان فارسی را افزایش داد.

در واقع به تعداد کتاب‌های موجود در کتابخانه، انسان‌هایی جمع شده‌اند که سعی دارند اطلاعات تازه‌ای به ما انتقال دهند و ما را در بهبود زندگی فردی، اجتماعی و عقیدتی کمک کنند.

فعالیت‌ها :

۱- نگاه کن و بگو : هدف تقویت توانایی تصویرخوانی، درک ارتباط منطقی بین تصاویر، تقویت قوه تخیل و خلاقیت، توانایی بیان شفاهی پیام‌های موجود (مراحل انتخاب کتاب و مطالعه آن) و توانایی ساختن داستان است.

۲- درست، نادرست: ارزیابی از درک مطالب درس

۳- واژه‌سازی: در این درس ساخت واژه با پیشوند (هم) مدنظر می‌باشد. به طور مثال:

هم سفر ← همسفر هم نشین ← همنشین

هم کار ← همکار هم راه ← همراه

۴- پیاموز و بگو: در این درس نحوه ترکیب کلمات مختوم به ه (هـ) با (ی) نکره (ای) نشان داده می‌شود. چون در این

حالت دو مصوت ه (هـ) و (ای) در کنار هم آمده است و طبق قواعد همنشینی هیچ‌گاه دو مصوت کنار هم نمی‌آیند و یک صامت میانجی یعنی همزه (ا) وسط می‌آید.

خانه ی خانه‌ای xane/i

نامه ی نامه‌ای name/i

لازم به یادآوری است که هنگام افزودن یای نکره به کلمات مختوم به ه (هـ) این حالت پیش نمی‌آید.

مثال: کوه ی کوهی پس (کوه‌ای) غلط است.

۵- بازی: در این بخش معلم با تهیه کارت‌هایی که از قبل تدارک دیده است، به کلاس می‌آید و کارت‌ها را بین اعضای گروه‌ها

تقسیم می‌کند. گروه‌ها به خاطر ساختن جمله‌های خنده‌دار و جالب، مورد تشویق قرار می‌گیرند. (روی هر کارت کلمه‌ای نوشته شده است. کلمات می‌تواند از قسمت واژه‌سازی، پیاموز و بگو و یا واژه‌های مهم درس باشد.)

اهداف این فعالیت عبارت‌اند از:

الف) تقویت مهارت جمله‌سازی

ب) تقویت روحیه مشارکت و کار گروهی

۶- بخوان و حفظ کن

شعر: یار مهربان. این شعر از عباس یمنی شریف است.

این شعر از زبان کتاب است. کتاب داناست، چون همه اطلاعات از هر نوع و تخصصی را می‌تواند برای ما عرضه کند. با آن که کتاب با ما حرف نمی‌زند و صدای آن را نمی‌شنویم، اما همواره با خواندن نوشته‌هایش از او پند می‌گیریم تا در زندگی و رسیدن به اهدافمان استفاده کنیم. کتاب همیشه به ما پند و اندرز می‌دهد، زیرا همه پندهای دنیا را در کتاب می‌توان پیدا کرد. کتاب، دوست هنرمندی است که از هنر خود به همه سود می‌رساند. هیچ‌گاه کتاب به ما ضرر نمی‌رساند، پس بهتر است از کتاب دور نباشیم و همیشه آن را همراه خودمان داشته باشیم و بخوانیم.

لازم به ذکر است، شعر ضمن جلب توجه دانش‌آموزان به مزایای کتاب و کتاب‌خوانی، حافظه آنها را تقویت و موجب تلطیف عواطف آنان نیز می‌شود. برای آموزش شعر به کودکان، می‌توان از نوار صوتی نیز استفاده کرد.

طرح درس پیشنهادی مربوط به درس اول «کتاب‌خانه کلاس ما»

هدف کلی: آشنایی با کتابخانه و منابع کسب اطلاعات عمومی

اهداف جزئی:

۱- تقویت روحیه مشارکت و همکاری

۲- تقویت مهارت روان خواندن متن درس

۳- تقویت مهارت گوش کردن و پاسخ‌گویی مناسب به سؤالات

۴- تقویت درک مطالب خوانده شده، تلخیص و بیان پیام آن

۵- تقویت مهارت املانویسی

۶- تقویت مهارت سخن گفتن و نگارش با استفاده از واژگان جدید

۷- تغییر نگرش مثبت دانش‌آموزان نسبت به مطالعه کتاب

۸- تقویت مهارت تصویرخوانی و تخیل

اهداف رفتاری دانش‌آموز :

۱- از روی متن درس روان می‌خواند.

۲- به پرسش‌های درسی و معلم پاسخ مناسب می‌دهد.

۳- داستان و پیام مربوط به تصاویر، «نگاه کن و بگو» را بیان می‌کند.

۴- خلاصه‌ای از درس را با در نظر گرفتن نکات کلیدی، توضیح می‌دهد.

۵- املای درست واژگان جدید درس را می‌نویسد.

۶- واژگان جدید درس را در سخن گفتن و نگارش به کار می‌برد.

۷- نسبت به مطالعه کتاب علاقه نشان می‌دهد.

۸- در اهدای کتاب به کتابخانه کلاس پیش‌قدم می‌شود.

۹- با علاقه در کارهای گروهی همکاری و شرکت می‌کند.

روش تدریس : مشارکتی ساده و پرسش و پاسخ

وسایل مورد نیاز : کارت رنگی برای گروه‌بندی تصادفی دانش‌آموزان، کتاب فارسی، کتاب کار، تخته کلاس، گچ، کارت کلمات.

جلسه اول	
فعالیت‌های معلم (مدیر یادگیری)	فعالیت‌های دانش‌آموزان
۱- سلام و احوال‌پرسی، حضور و غیاب	۱- پاسخ‌گویی متقابل دانش‌آموزان
۲- ارزشیابی ورودی با طرح یکی دو سؤال	۲- پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به سؤالات معلم (با انتخاب خود معلم)
۳- ایجاد انگیزه یا نشان دادن یک تصویر یا طرح سؤالاتی در ارتباط با کتاب و کتابخوانی مانند : - تا به حال چه کتاب‌هایی را خوانده‌اید؟ - این تصویر چه مکانی را نشان می‌دهد؟	۳- دادن پاسخ مناسب به سؤالات معلم
۴- تقسیم کارت‌های رنگی بین دانش‌آموزان جهت گروه‌بندی تصادفی به گروه‌های سه نفره.	۴- دریافت کارت‌های رنگی و تشکیل گروه‌های سه نفره براساس رنگ کارت‌ها
۵- تقسیم متن درس «کتابخانه کلاس ما» به سه قسمت و محول کردن خواندن هر قسمت به یکی از اعضای گروه و نظارت و هدایت معلم در مراحل خواندن متن.	۵- هر کدام از اعضای گروه، قسمت محول شده را برای دیگر اعضای گروه خود می‌خوانند.
۶- معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد در مورد کل متن درس در گروه خود، بحث و گفتگو کنند تا به فهم کلی برسند.	۶- بحث و گفتگوی دانش‌آموزان در مورد متن درس، برای رسیدن به فهم متن و رفع اشکالات احتمالی
۷- معلم از تعدادی از دانش‌آموزان می‌خواهد متن را برای کلاس بخوانند.	۷- خواندن متن توسط دانش‌آموزان منتخب و رفع اشکالات احتمالی
۸- طرح سؤال‌هایی از متن درسی، پیام آن و درخواست بیان خلاصه‌ای از درس	۸- پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به موارد خواسته شده توسط معلم
۹- تقاضای معلم از گروه‌ها برای هم‌فکری در مورد ایجاد کتابخانه‌ای برای کلاس	۹- کار گروهی دانش‌آموزان و ارائه پیشنهادها و عملی برای ایجاد کتابخانه کلاس
۱۰- خواندن متن درس توسط معلم با رعایت علائم سجاوندی و زیبایی و درستی کلمات و جملات	۱۰- گوش کردن مؤثر دانش‌آموزان به خوانش متن
۱۱- درخواست معلم از دانش‌آموزان برای انجام فعالیت‌های صفحه اول کتاب کار و نظارت بر انجام کار آنان	۱۱- نوشتن تمرین‌های صفحه اول کتاب کار (صفحه اول درس اول)

جلسه دوم	
فعالیت‌های دانش‌آموزان	فعالیت‌های معلم
<p>۱- خواندن متن توسط دانش‌آموزان منتخب</p> <p>۲- تشکیل گروه با کلمات مشابه</p> <p>۳- مشاهده تصاویر و ساخت داستان به صورت فردی و بعد گروهی</p> <p>۴- ارائه داستان گروهی توسط نماینده انتخابی گروه به کلاس</p> <p>۵- تشخیص درست یا نادرست بودن جملات توسط دانش‌آموزان (به صورت فردی و گروهی) و در قالب بازی و با ایجاد (جوی شاد و بانشاط) مثلاً برای پاسخ درست بودن جمله، دست بزنند یا هورا بکشند و پاسخ‌های نادرست را با گفتن «غلطه آی غلطه» بیان کنند.</p>	<p>۱- درخواست معلم از چند نفر برای خواندن متن درس اول</p> <p>۲- گروه‌بندی تصادفی دانش‌آموزان با کلمات جدید متن درس مثل: مطالعه، کتابخوانی، رایانه، مجله، مخصوص و...</p> <p>۳- درخواست معلم از دانش‌آموزان برای مشاهده دقیق فعالیت «نگاه کن و بگو» و برقراری ارتباط بین تصاویر و ساختن داستانی برای آنها.</p> <p>(ابتدا به صورت فردی و سپس با هم‌فکری به صورت گروهی).</p> <p>۴- درخواست ارائه داستان‌های هر گروه به کلاس</p> <p>۵- بیان جملات مربوط به فعالیت «درست، نادرست» کتاب فارسی توسط معلم</p>
<p>۶- دانش‌آموزان با دریافت کارت‌های هر مرحله فعالیت مربوطه را انجام می‌دهند.</p> <p>۷- دانش‌آموزان فعالیت‌های تعیین شده از کتاب کار را می‌نویسند.</p>	<p>۶- برای آموزش (واژه‌سازی) معلم ابتدا کارت‌هایی را که بر روی آنها واژه‌هایی مانند صحبت، فکر و... نوشته شده، بین گروه‌ها توزیع می‌کند تا بچه‌ها با افزودن (هم) کلمه ساخته شده را بخوانند. مانند هم صحبت، هم‌فکر و...</p> <p>در مرحله بعد، معلم کارت‌هایی که (هم) در قسمت اول نوشته شده، بین گروه‌ها توزیع می‌کند تا بچه‌ها با افزودن کلمه‌هایی مانند: راه، دل و... واژه‌های جدیدی بسازند و بیان کنند.</p> <p>۷- معلم از کتاب کار، فعالیت‌های ۱ و ۲ و ۳ صفحه دوم درس اول را برای نوشتن در کلاس مشخص می‌کند تا دانش‌آموزان تحت نظارت او تمرین‌ها را بنویسند.</p>
جلسه سوم	
فعالیت‌های دانش‌آموزان	فعالیت‌های معلم
<p>۱- خواندن متن و پاسخ‌گویی به سؤالات توسط دانش‌آموزان منتخب</p> <p>۲- دانش‌آموزان «بیاموز و بگو» را به صورت فردی خوانده و جملات را کامل کرده و بیان می‌کنند.</p> <p>۳- دانش‌آموزان در گروه خود قرار گرفته و با کلمه مربوط به گروه خود، جمله‌های خنده‌دار بیان می‌کنند.</p> <p>۴- دانش‌آموزان با گوش دادن به نوار یا صدای معلم، شعر را به صورت ریمیک همخوانی می‌کنند و دست می‌زنند.</p> <p>۵- نوشتن تمرین‌های صفحه سوم کتاب کار</p>	<p>۱- انتخاب دو سه نفر از دانش‌آموزان برای خواندن متن و پرسش از «درست، نادرست» و «واژه‌سازی»</p> <p>۲- درخواست معلم از دانش‌آموزان برای مطالعه فردی فعالیت «بیاموز و بگو» و کامل کردن جملات ناتمام پایانی فعالیت.</p> <p>۳- گروه‌بندی تصادفی دانش‌آموزان و دادن یک کارت کلمه به هر گروه برای ساختن جمله‌ای خنده‌دار.</p> <p>۴- برای خواندن و حفظ کردن شعر «بار مهربان» معلم یا از نوار صوتی - تصویری استفاده می‌کند و یا خود همراه دانش‌آموزان شعر را می‌خواند. (برای شاداب‌سازی بهتر است شعر ریمیک خوانده شود).</p> <p>۵- درخواست معلم از دانش‌آموزان برای نوشتن صفحه سوم کتاب کار و هدایت و نظارت او بر انجام فعالیت</p>

یادآوری:

- ۱- تمرین‌های صفحه‌های ۵ و ۴ کتاب کار بنا به نظر معلم در روزهای باقی‌مانده قابل انجام دادن است.
- ۲- نوع گروه‌بندی و ابزار مناسب برای آن می‌تواند به روش‌های مختلف انجام پذیرد:
(الف) گروه‌بندی تصادفی با کاغذهای رنگی، قطعات پازل، کلمات مشابه و...
(ب) گروه‌بندی معلم ساخته، با در نظر گرفتن توان علمی دانش‌آموزان و قرار دادن دانش‌آموزان قوی، متوسط و ضعیف در هر گروه.
(پ) گروه‌بندی براساس تمایل دانش‌آموزان برای قرار گرفتن در گروه‌های مورد علاقه خود. این نوع گروه‌بندی برای یکی دو هفته اول سال تحصیلی مناسب است تا دانش‌آموزان احساس امنیت روانی بیشتری داشته باشند.
(ت) با توجه به محدودیت زمانی در کلاس برای اجرای روش تدریس گفته شده می‌توان از گروه‌بندی اولیا تا پایان تدریس بهره برد.
- ۳- برای این که دانش‌آموزان شعر را بدون اجبار و با علاقه حفظ کنند، بهتر است معلم در هر فرصتی که امکان پخش نوار شعر پیش می‌آید، دانش‌آموزان را به گوش کردن و همخوانی با آن تشویق کند.
- ۴- تمرین‌های اول هر چهار صفحه درس‌ها در کتاب کار به رونویسی قسمت‌های مختلف متن درس اختصاص دارد. علت‌های تعیین چند سطر عبارتند از:
(الف) توجه و دقت دانش‌آموزان به متن درس و نوشتن با دقت است.
(ب) هماهنگی فعالیت با توانایی دانش‌آموزان و جلوگیری از خستگی و زدگی از نوشتن می‌باشد.
(پ) درخواست رونویسی‌های مکرر و بی‌هدف در دفتر مشق، نه تنها موجب یادگیری نمی‌شود، بلکه ممکن است باعث زدگی از نوشتن و حتی اشتباه‌آموزی شود، زیرا معلمان محترم به علت کمبود وقت این رونویسی‌ها را با دقت مورد ملاحظه قرار نمی‌دهند و چه بسا اشتباهاتی که بدون اصلاح باقی می‌ماند.
(ت) دادن تکلیف اضافه فقط در موارد خاص و بنا به نیاز فردی بعضی از دانش‌آموزان مجاز می‌باشد (حداکثر در مورد سه یا چهار دانش‌آموز).

ب) کتاب مهارت‌های نوشتاری

صفحه اول:

- تمرین ۱:** هدف از این تمرین تقویت مهارت رونویسی و املا است. انتظار می‌رود معلم هنگام رونویسی دانش‌آموزان به درست‌نویسی، خوانانویسی، زیبانویسی و نحوه صحیح به دست گرفتن قلم توجه کند و در صورت نیاز راهنمایی‌های لازم را به عمل آورد و سپس دانش‌آموزان را مورد تشویق قرار دهد.
- تمرین ۲:** هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن، تقویت املا و آشنایی بیشتر با صدای (ه) در کلمات مختلف می‌باشد. مانند: خانه، قطعه و...

- تمرین ۳:** هدف از این تمرین تقویت واژه‌سازی با پیشوند (هم) می‌باشد. مانند: همفکر، همدرس، همکار
- تمرین ۴:** هدف از این تمرین تقویت مهارت جمله‌سازی و املا می‌باشد. دانش‌آموزان به صورت غیرمستقیم با ساختار جمله آشنا می‌شوند و با کلمات تشکر، می‌خواست، مخصوص و تهیه، جمله می‌سازند.

صفحه دوم:

- تمرین ۱-** هدف این تمرین مانند تمرین یک صفحه قبل می‌باشد.
- تمرین ۲-** هدف از این تمرین آشنایی دانش‌آموزان با نشانه‌های مختلف در کلمات مختلف می‌باشد. مانند:

کاغذ ک ا غ ذ

توجه : نشانه‌ها یا حروف فارسی دو دسته هستند :

۱- مصوت‌ها (حروف صدا دار)

۲- صامت‌ها (حروف بی صدا)

مصوت‌ها شش نشانه یا حرف هستند. (آ- او- ای) که مصوت بلند هستند و (ا- اُ) که مصوت کوتاه هستند.

صامت‌ها که بیست و سه نشانه یا حرف هستند، شامل: (ب- پ- ط- ث- س- ص- ج- چ- ح- ه- خ- د- ذ- ز- ض- ظ- ر- ژ- ش- ع- غ- ق- ف- ک- گ- ل- م- ن- و- ی) می‌باشند.

همه صامت‌ها با مصوت‌ها حرکت می‌گیرند و خوانده می‌شوند. مثال: در واژه «کاغذ» نشانه‌های آن عبارتند از:

(ک / ا / غ / ز) ولی صداهای آن عبارتند از: (ا / _)

۳- هدف از این تمرین، آشنایی با مواد خواندنی است. دانش‌آموزان جاهای خالی را به صورت دلخواه و به طور مناسب کامل می‌کنند. مانند: من مجله می‌خوانم، من روزنامه می‌خوانم و...

۴- هدف از این تمرین تقویت مهارت جمله‌نویسی و املا می‌باشد. دانش‌آموزان با مراجعه به متن درس جمله‌های ناقص را کامل می‌کنند.

صفحه سوم :

تمرین ۱ : هدف از این تمرین مانند تمرین یک صفحه اول می‌باشد.

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی می‌باشد. دانش‌آموزان با مراجعه به متن درس کلماتی را که دارای نشانه «ص» یا «غ» هستند، پیدا می‌کنند و می‌نویسند.

مانند: صورت، کاغذ و ...

تمرین ۳ : هدف از این تمرین تشخیص صدای (ا) و (ه) در پایان کلمات داده شده است تا «ای» را به طور مناسب به آنها اضافه کند. مانند: ایستاده‌ای، رایانه‌ای و ...

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت مهارت جمله‌نویسی، تقویت املا و مرتب کردن جملات به هم ریخته است. مانند: بچه‌ها چند دقیقه فکر کنید.

صفحه چهارم :

تمرین ۱ : رجوع شود به تمرین یک درس اول

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش‌آموزان با مراجعه به متن درس نشانه‌های جافتاده کلمات را در متن جایگزین می‌کنند. مانند: آموزگار در کلاس ایستاده بود.

تمرین ۳ : هدف از این تمرین توجه دانش‌آموزان به نکات دستوری در مورد تفاوت «ای» و «ی» در پایان کلماتی است که به (ه) ختم می‌شوند. دانش‌آموزان با توجه به جاهای خالی کلمات نماینده، قطعه‌ای و هفته‌ای را باید جایگزین کنند.

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت تخیل و تقویت نگارش خلاق در دانش‌آموزان است هر دانش‌آموز با توجه به تصویر کتاب، برداشت ذهنی خود را به نگارش در می‌آورد.

صفحه پنجم :

تمرین ۱ : هدف از این تمرین تقویت مهارت زیبانویسی، خوش‌نویسی و متناسب‌نویسی است. انتظار می‌رود معلم به نوشته‌های دانش‌آموزان توجه نماید و راهنمایی‌های لازم را به عمل آورد.

دانش‌آموزان خوش خط را مورد تشویق قرار دهد.

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت املا در قالب سرگرمی می‌باشد. دانش‌آموزان نام هر تصویر را در جدول قرار می‌دهند.

درس دوم در یک نگاه

عنوان: مسجد محله ما

■ اهداف:

- ۱- آشنایی با مسجد به عنوان نماد مسائل دینی
- ۲- آشنایی با فعالیت‌های مسجد
- ۳- تقویت روحیه مشارکت و همدلی اجتماعی
- ۴- آشنایی با برخی نکات زبانی مثل واژه‌سازی با پیشوند «با» و نشانه «و» با چند صدای مختلف
- ۵- تقویت توانایی انجام فعالیت‌های پیوسته با مهارت‌های زبانی و ادبی درس

■ نوع روش تدریس:

گردش علمی

■ متن درس:

در این درس دانش‌آموزان با داستان مسجد و نوسازی آن آشنا می‌شوند که مردم در ساخت آن مشارکت کرده‌اند و فعالیت‌های فرهنگی - مذهبی مختلف در آن اجرا می‌شود

■ فعالیت‌های فارسی

نگاه کن و بگو: مهارت تصویرخوانی و برقراری ارتباط بین ۴ تصویر مربوط به فعالیت‌های مسجد درست، نادرست: ارزیابی درک مطلب متن درس
واژه‌سازی: گسترش واژگان با ساخت کلمات با پیشوند «با»
بیاموز و بگو: آموزش نشانه «و» با صداهای مختلف آن
بازی و نمایش: اجرای نمایش «بخوان و بیندیش» (چغندر بربرکت)
بخوان و بیندیش: چغندر بربرکت - نوشته زهره پریخ

■ فعالیت‌های کتاب کار فارسی

صفحات ۱-۴

- تمرین ۱: رونویسی از متن درس
- تمرین ۲: آموزش املاي متن درس
- تمرین ۳: تقویت آموخته‌های «واژه‌سازی» و «بیاموز و بگو»
- تمرین ۴: جمله‌نویسی ساده و نگارش خلاق (تقویت تخیل)
- صفحه ۵: تقویت خوش‌نویسی و تقویت اطلاعات عمومی در قالب جدول

دانش‌تنی‌های معلم

الف) کتاب فارسی

متن درس دوم :

- ۱- دانش‌آموزان با اهمیت برگزاری نماز جماعت در مسجد آشنا می‌شوند.
 - ۲- دانش‌آموزان با امام جماعت یا پیش‌نماز و نقش او در اطلاع‌رسانی امور مذهبی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آشنا می‌شوند و به اهمیت همکاری و مشارکت مردم در امور خیر از جمله ساخت مساجد پی می‌برند.
 - ۳- این متن دانش‌آموزان را با کلیه فعالیت‌هایی که در مسجد انجام می‌گیرد، از قبیل کلاس‌های آموزشی، ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی و برگزاری مراسم ملی و مذهبی آشنا می‌سازد.
- * روش گردش علمی :** روش گردش علمی گاهی برای مطالعه جامعه است که با توجه به هدف‌های معین آموزشی، از طرف معلم و شاگرد طراحی و تنظیم می‌شود. اجرای این روش، مستلزم توجه به موارد مختلفی است که معلم و شاگرد باید آنها را رعایت کنند. اولین مسئله‌ای که باید مورد توجه واقع شود، میزان ارزش، ظرفیت و کیفیت گردش علمی است.

این روش از نظر زمان اجرا چهار نوع می‌باشد :

- ۱- **گردش علمی کوتاه مدت و سریع :** در این نوع گردش علمی، یک یا دو نفر از شاگردان در طول ساعت درسی انتخاب می‌شوند تا تجربه‌ای را در خارج از کلاس کسب کنند. مثلاً اگر سؤال شود : «درجهٔ پروت برف چه قدر است؟» یا «مساحت باغچهٔ حیاط مدرسه که به شکل مستطیل است، چند متر مربع است؟»
- برای این کار چند نفر از دانش‌آموزان پاسخ مسئله را عملاً پیدا می‌کنند. اگر چه این عمل ممکن است بیش از چند دقیقه طول نکشد، اما به دلیل این که این کار محیط کلاس را با محیط خارج از کلاس پیوند داده است، گردش علمی نامیده می‌شود.
- ۲- **گردش علمی یک یا دو ساعته :** تحقیقات اثربخشی که در محیط مدرسه یا اطراف آن انجام می‌گیرد، از این نوع گردش علمی است. مثلاً : دانش‌آموزان گیاهان حیاط مدرسه یا زمین‌های اطراف مدرسه را مورد مطالعه قرار داده و گزارش تهیه کنند.
- ۳- **گردش علمی روزانه :** این نوع گردش علمی شامل بازدید از یک نمایشگاه یا کارخانه می‌شود که محیط مدرسه را با محیط زندگی واقعی شاگردان پیوند می‌دهد.

- ۴- **گردش علمی هفتگی و ماهانه :** این نوع گردش در مدارس ابتدایی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. لازم به یادآوری است که همکاران محترم می‌توانند دانش‌آموزان را به نزدیک‌ترین مسجد محلهٔ خود برده و آنها را با قسمت‌های مختلف و فعالیت‌های گوناگون مسجد آشنا سازند. (مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس) حسن شعبانی)

فعالیت‌ها :

- ۱- **نگاه کن و بگو :** چهار تصویر این بخش، نشانگر فعالیت‌هایی است که در مسجد انجام می‌گیرد. مانند برگزاری نماز جماعت، خواندن قرآن، مطالعه در کتابخانهٔ مسجد و تصویری از کلاس نقاشی مسجد.
- هدف این فعالیت مشاهدهٔ دقیق تصاویر و برقراری ارتباط منطقی بین آنها و بیان داستان مربوط به تصاویر است. آموزگار محترم نباید در اولویت‌بندی تصاویر، دانش‌آموزان را وادار به رعایت یک الگوی مشخص بنماید.
- ۲- **درست، نادرست :** ارزیابی از درک مطلب درس
- ۳- **واژه‌سازی :** هدف از این بخش، آموزش غیرمستقیم ساختن صفت مشتق با پیشوند «با» است. ساختمان این نوع صفت

مشتق به این ترتیب است : با اسم صفت مشتق
دانش آموز از طریق الگوهای مشابه یاد می گیرد که می تواند کلمات تازه ای از طریق افزودن پیشوند «با» به اول برخی کلمات بسازد.

معلم می تواند در فرصت های پیش آمده تمرین هایی برای گسترش واژگان در نظر بگیرد.

مثال :

- به کسی که هوش زیادی دارد چه می گویند؟ باهوش
- به کسی که اطلاعات و معلومات داشته باشد چه می گویند؟ با معلومات
- یا می تواند سؤالات را به گونه ای دیگر طرح کند، مثال :
- به چه کسی با استعداد می گویند؟
- به چه کسی با شهامت می گویند؟
- انتظار می رود در بخش واژه سازی (جاهای خالی) دانش آموزان، هم صدا و با هم پاسخ های مناسب را بگویند.
- با حوصله یعنی کسی که حوصله دارد.
- با ایمان یعنی کسی که ایمان دارد.
- با حجاب یعنی کسی که حجاب دارد و پوشیده است.
- با ادب یعنی کسی که ادب دارد.
- با سلیقه یعنی کسی که سلیقه دارد.
- با محبت یعنی کسی که نسبت به دیگران محبت دارد.
- با مزه یعنی چیزی که مزه خوبی دارد.
- با عرضه یعنی کسی که توانایی انجام کاری را دارد.
- با اهمیت یعنی چیز یا کسی که ارزش و اهمیت دارد.

۴- **بیاموز و بگو :** در این بخش دانش آموزان به صداهای مختلف شکل (و) پی می برند. (یک علامت در مقابل چند صدا)
مثال :

در کلمات : گاو، ورزش (صدای صامت «و») (v)

در کلمات : دود، گردو (صدای مصوت «او») (u)

در کلمات : خویش، خود (صدای مصوت «اُ») (o)

در کلمات : نو، جو (صدای مصوت «او») (ow)

در کلمات : خویش، خواهش (صدایی ندارد و خوانده نمی شود).

لازم به ذکر است کلماتی مانند (با) - (به) - (از) - (در) - (برای) و (تا) حروف اضافه هستند.

مثال : مهدی با پدر و مادرش از مسجد خارج شد.

۵- **بازی و نمایش :** این نمایش از داستان بخوان و بیندیش «چغندر پربرکت» طراحی می شود و بچه ها به ایفای نقش می پردازند. توصیه می شود در انجام این نمایش از ریتم، قصه گویی و... استفاده گردد.

۶- **بخوان و بیندیش :** هدف این فعالیت تقویت مهارت درست خواندن، خواندن با سرعت و دقت و درک مطالب خوانده

شده می باشد.

ب) کتاب کار

صفحه اول :

تمرین ۱ : رجوع کنید به تمرین یک درس اول.

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش آموزان با مراجعه به متن درس کلماتی را که دارای نشانه‌های «ح ح» یا «ج ج» هستند، پیدا می‌کنند و می‌نویسند. مانند: محله، مسجد و

تمرین ۳ : هدف از این تمرین کامل کردن جمله با کلماتی که پیشوند «با» دارند گسترش واژگان است. مانند با ادب، با سواد.

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت مهارت جمله نویسی است. دانش آموزان با کلمه‌های پذیرایی، حوض و پیش‌نماز جمله‌های متفاوت می‌نویسند.

صفحه دوم :

تمرین ۱ : رجوع کنید به تمرین یک درس اول.

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش آموزان با مراجعه به متن درس کلمه‌هایی را که دارای نشانه‌های «ای، ی، ی» دارند، پیدا می‌کنند و می‌نویسند. مانند: شیرینی، پذیرایی، این و

تمرین ۳ : هدف از این تمرین گسترش واژگان از طریق پیدا کردن معنی کلمه‌های داده شده است. مانند: با دقت: یعنی کسی که در کارهایش دقت دارد.

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت جمله نویسی و اشنانویسی می‌باشد. دانش آموزان باید در نوشتن این متن از کلمه‌های «باسواد»، «کتاب» و «بخوانم» استفاده نمایند.

صفحه سوم :

تمرین ۱ : رجوع کنید به تمرین یک درس اول

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش آموزان با مراجعه به متن درس کلمه‌هایی را که دارای نشانه‌های «ع ع ع» و «ه ه ه» هستند، پیدا کنند و بنویسند. مانند: جماعت، عکاسی، همیشه، مهدی.

تمرین ۳ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش آموزان با مراجعه به متن درس کلمه‌هایی مانند کمک و همکاری، خوب و بزرگ و ... پیدا کنند و بنویسند.

(کلمه‌هایی که به وسیله «و» به هم مرتبط هستند)

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت تخیل و تصویرسازی ذهنی و نگارش خلاق است.

صفحه چهارم :

تمرین ۱ : رجوع کنید به تمرین یک درس اول

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت خواندن و املا نویسی است. دانش آموزان با مراجعه به متن درس کلمه‌های مناسب را پیدا می‌کنند و در جاهای خالی قرار می‌دهند.

تمرین ۳ : هدف از این تمرین مهارت دسته‌بندی و تشخیص صداها و مختلف مربوط به نشانه «و» است.

خواهر	خورشید	دستور
خواهش	حوض	گروهی

تمرین ۴ : هدف از این تمرین تقویت جمله‌سازی و مهارت ابتکار (خلاقیت) است. دانش‌آموزان باید با کلمه‌های «همکاری»، «کنار حوض» و «گلدان» جمله‌ای ابتکاری و خلاق بنویسند.

صفحه پنجم :

تمرین ۱ : رجوع کنید به تمرین یک صفحه پنجم درس اول. (خوش‌نویسی)

تمرین ۲ : هدف از این تمرین تقویت مهارت حل جدول و کسب اطلاعات عمومی در قالب سرگرمی است.

دانش‌آموزان باید این کلمه‌ها را در جدول قرار دهند. (با توجه به نشانه‌های داده شده)

۱- تخت ۲- کشک ۳- نان ۴- توت ۵- گرگ ۶- کیک ۷- بمب ۸- داد ۹- لال ۱۰- دود

چغندر پربرکت

یکی از اهداف این فعالیت‌ترویج فرهنگ مطالعه از طریق خواندن داستان‌های کهن و ریمیک است که موجب شادابی دانش‌آموزان و فعال نمودن فضای کلاس می‌گردد.

آموزگار گرامی می‌تواند از روش‌های مختلف برای خواندن متن توسط دانش‌آموزان استفاده کند، به طور مثال :

۱- خواندن داستان توسط یکی دو نفر از دانش‌آموزان و همخوانی دانش‌آموزان دیگر در بخش‌های آهنگین داستان.

۲- خواندن به صورت گروهی یعنی دانش‌آموزان در گروه‌های سه یا چهارنفره قرار می‌گیرند و هر قسمت از متن، توسط یکی

از دانش‌آموزان گروه خوانده می‌شود.

یادآوری : از روش‌هایی که در کلیات مربوط به خواندن آمده است، می‌توان استفاده نمود.

بعد از چند بار خوانده شدن متن، معلم پرسش‌ها را مطرح می‌کند و دانش‌آموزان به تفکر کردن در مورد آنها تشویق

می‌شوند. سپس آموزگار از دانش‌آموزانی که خود انتخاب می‌کند، پاسخ پرسش‌ها را می‌گیرد.